

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В.Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

«До захисту в ЕК»
Декан факультету
Віта ЦИРУЛЬНІКОВА
(підпис)
«__» _____ 2025 р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
Ірина МЕЛЬНИК
(підпис)
«__» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

зі спеціальності 242 «Туризм»
(код та назва спеціальності)
освітньо-професійної програми «Туризм»

на тему: «Використання чеської спадщини України для розвитку культурно-пізнавального туризму»

Виконала: здобувачка 5 курсу, групи ЗТУ-5-1

Каденко Ксенія Володимирівна
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) _____ (підпис)

Керівник Івченко Любов Олександрівна
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) _____ (підпис)

Рецензент Лариса ШАРАН
(ім'я та прізвище) _____ (підпис)

Я, як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувачка _____
(підпис)

Київ – 2025 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) готельно- ресторанного та туристичного бізнесу імені проф. В. Ф. Доценка

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

світній ступінь бакалавр

Спеціальність 242 «Туризм»
(код і назва)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач
кафедри туристичного та
готельного бізнесу

Ірина МЕЛЬНИК
“ ” 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Каденко Ксенії Володимирівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Використання чеської спадщини України для розвитку культурно-пізнавального туризму»

керівник роботи Івченко Любов Олександрівна, к.ф.-м.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «18» листопада 2024 року №964-КС

2. Строк подання здобувачем роботи 10 лютого 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи наукова література, фахова література, статистична звітність підприємства

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1 Теоретичні основи організації культурно-пізнавального туризму

Розділ 2 Оцінка ефективності господарської діяльності туристичного оператора «Kraina UA»

Розділ 3 Розробка пропозицій щодо удосконалення діяльності туроператора «Kraina UA» в напрямку розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні

5. Перелік графічного матеріалу: таблиць – 11, рисунків – 18, додатків – 8.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Івченко Л.О.		
II	Івченко Л.О.		
III	Івченко Л.О.		

7. Дата видачі завдання 10 жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ №	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	02.09.2024-30.09.2024 рр.	виконано
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	01.10.2024-10.10.2024 рр.	виконано
3	Вступ РОЗДІЛ 1 (<i>теоретичний</i>)	11.10.2024-23.10.2024 рр.	виконано
4	РОЗДІЛ 2 (<i>аналітичний</i>)	24.10.2024-08.11.2024 рр.	виконано
5	РОЗДІЛ 3 (<i>рекомендаційний</i>)	11.11.2024-02.12.2024 рр.	виконано
6	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	03.12.2024-13.12.2024 рр.	виконано
7	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі та попередній захист у комісії	18.12.2024-22.01.2025 рр.	виконано
8	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	23.01.2025-05.02.2025 р.	виконано
9	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедрі	06-12.02.2025 р.	виконано
10	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	13.02.2025 р.	виконано

Здобувач

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Каденко К.В.

(прізвище та ініціали)

Івченко Л.О.

(прізвище та ініціали)

РЕЗЮМЕ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
КАДЕНКО КСЕНІ ВОЛОДИМИРІВНИ
НА ТЕМУ:
ВИКОРИСТАННЯ ЧЕСЬКОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ
КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Кваліфікаційна робота складається з 87 сторінок. Кількість розділів – 3, рисунків – 18, таблиць – 11, додатків – 8 .

Об'єкт дослідження – перспективи розробки та організації культурно-пізнавальних турів туристичним оператором «Kraina UA»

Предмет дослідження – особливості організації культурно-пізнавальних турів в межах внутрішнього туризму.

Метою дослідження є дослідження діяльності туристичного оператора «Kraina UA» та розробка пропозицій щодо використання чеської спадщини України для розвитку культурно-пізнавального туризму.

У I розділі визначено теоретичні основи організації культурно-пізнавального туризму.

У II розділі проведено оцінку ефективності господарської діяльності туристичного оператора «Kraina UA».

У III розділі розроблено пропозиції щодо удосконалення діяльності туроператора «Kraina UA» в напрямку розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: культурно-пізнавальний туризм, чеська спадщина в Україні, програма туру.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1 Сутність та основні характеристики культурно-пізнавального туризму	8
1.2 Типи та переваги культурно-пізнавального туризму	13
1.3 Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму	18
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ОПЕРАТОРА «KRAINA UA»	38
2.1. Організаційно-економічна характеристика туроператора «Kraina UA»	38
2.2. Аналіз внутрішнього середовища «Kraina UA»	42
2.3. Аналіз зовнішнього середовища «Kraina UA»	49
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРОПЕРАТОРА «KRAINA UA» В НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	56
3.1 Становлення та розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні.	56
3.2 Історія та сьогодення чеської спадщина на території України	59
3.2 Розробка туру «Містами чеської спадщини в Україні»	68
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Культурно-пізнавальний туризм завжди був одним із найбільш цікавих напрямків формування різноманітних турів у туристичних операторів і все більш затребуваним у споживачів туристичних послуг. Критична ситуація, що склалася в Україні у зв'язку із воєнним станом, змусила сотні тисяч українців мандрувати своєю країною, переїжджати у інші регіони. Внутрішнім туризмом це важко назвати, але не можна заперечувати той факт, що люди набагато більше стали узнавати свою країну, цікавитися різноманіттям її культури, зокрема, пов'язаної з народностями, які проживали колись на території України. Численні народи, що жили і живуть на території країни, зробили свій внесок в її культуру та життя. Понад 30 національних спільнот мешкають на території України, численні колишні переселенці, серед яких є і чехи, залишили надзвичайно цікаву спадщину.

Дійсно, війна спричинила значні труднощі для туристичної галузі, включаючи руйнування інфраструктури, окупацію територій та безпекові ризики. Водночас виникли логістичні проблеми, зокрема дефіцит залізничних перевезень на популярні туристичні напрямки через пріоритетність евакуаційних та військових перевезень. Проте, попит на внутрішній туризм зріс, особливо у західних регіонах країни, а туристична галузь, попри виклики, демонструє ознаки стійкості та адаптації до нових умов.

За інформацією Державного агентства розвитку туризму, попри виклики, внутрішній туризм в Україні у 2022–2024 роках демонструє стійкість та адаптивність, роблячи вагомий внесок у підтримку економіки та соціальної згуртованості країни. Подорожі власною країною мають вагомі переваги: зручність, пов'язану із знанням мови, законів, можливістю користуватися національною валютою та інші. Громадяни України все більше цікавляться своєю різноманітною культурою, історією, традиціями невідомими локаціями.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи пов'язана із зростаючою потребою в пропозиціях нових турів в рамках внутрішнього туризму.

Мета роботи: дослідження діяльності туристичного оператора «Craina

UA» та розробка пропозицій щодо використання чеської спадщини України для розвитку культурно-пізнавального туризму.

Задачі, поставлені в роботі:

- ознайомитися з основними характеристиками культурно-пізнавального туризму;
- визначити основні проблеми, з якими стикається розвиток культурно-пізнавального туризму;
- провести оцінку ефективності господарської діяльності туристичного оператора «Kraina UA»;
- дослідити історію становлення та розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;
- дослідити історію виникнення та існування чеських поселень в Україні;
- дослідити актуальний стан та розташування чеської спадщини в Україні;
- запропонувати розробку туру «Містами чеської спадщини в Україні»

Об'єкт дослідження – перспективи розробки та організації культурно-пізнавальних турів туристичним оператором «Kraina UA».

Предмет дослідження – особливості організації культурно-пізнавальних турів в межах внутрішнього туризму.

Методи дослідження – спостереження, порівняння, аналізу, узагальнення.

Інформаційна база дослідження: наукові публікації, навчальні посібники, звітні матеріали підприємства, статистичні дані, інтернет – джерела.

Структура кваліфікаційної роботи: 87 сторінки друкованого тексту, 11 таблиці, 18 рисунків, 8 додатків, 60 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та основні характеристики культурно-пізнавального туризму

З усіх видів туризму культурно-пізнавальний туризм нині слід вважати одним із видів туризму, що найбільш активно розвиваються. Основою цього виду туризму є потреба людини у пізнанні та освоєнні культури різних країн, народів та епох. Культурно-пізнавальний туризм – це «своєрідний вид відпочинку, який дозволяє не тільки відволіктися від повсякденних турбот, відпочити фізично, а й отримати естетичну насолоду, розширити свій світогляд, збагатити себе новими знаннями в галузі історії та культури» [48].

Дослідженням культурно-пізнавального туризму присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких Л. Божко, В. Федорченко, П. Пуцентейло, Ф. Шандор, С. Мельниченко, М. Мельник, В. Величко [3, 6, 19, 33, 34, 28, 37, 38]. У своїх працях вони розкривали питання теоретичних основ, проблем та розвитку культурно-пізнавального туризму на державному та регіональному рівнях. Особливості існування та трансформації культурно-пізнавального туризму в умовах війни досліджують О. Бордун, В. Шевчук, В. Монастирський, О. Лучка, Н. Барвінок, Н. Паньків [2, 5, 26].

Можна навести декілька визначень поняття культурно-пізнавального туризму. Зокрема: за визначенням Міжнародної ради по пам'ятках і об'єктах (ICOMOS) у Хартії по культурному туризму «культурно-пізнавальний туризм - форма туризму, основною метою якого, є відкриття та дослідження пам'ятників і об'єктів» [3.]; П.Р. Пуцентейло розглядає культурно-пізнавальний туризм «як подорожі і поїздки з пізнавальною метою» [28]; за С. В. Мельниченко «культурно-пізнавальний туризм – це тимчасове переміщення індивідів за межі їх постійного місця проживання, зумовлене наявністю інтересу до відвідування культурних пам'яток, враховуючи культурні події, історичні місця та музеї, художні галереї, музичні та драматичні театри, концертні майданчики

та інші об'єкти туристичного інтересу, які відображають історичну спадщину, сучасну художню творчість і виконавські мистецтва, традиційні цінності, види діяльності та повсякденний стиль життя населення, з метою отримання нової інформації і досвіду для задоволення культурних потреб» [33]. За визначенням С. Дичковського «культурний туризм – це комплексне явище, в якому поєднується виїзд туриста з території свого регіону чи країни до іншого регіону чи країни з метою ознайомлення з її культурою та розуміння, в результаті чого формується культурна компетентність, самосвідомість і культурне самовизначення особистості в світовому просторі» [10]. А за визначенням Ф. Шандора культурний туризм – це «відвідання історичних, культурних або географічних визначних пам'яток» [37].

Уперше термін "культурний туризм" було використано в рамках проведення Всесвітньої конференції з культурної політики, коли міжнародна організація International Council on Monuments and Sites (ICOMOS, англ. – міжнародна асоціація професіоналів, метою діяльності якої є збереження та захист культурної спадщини в усьому світі) визначила його як невеликий сегмент ринку туризму освітнього чи пізнавального характеру, що присвячений поширенню та роз'ясненню культурної ідеї [39, 42, 40]. Таким чином, культурний туризм логічно розглядати як складову більш широкого поняття – пізнавальний туризм. Пізнавальний туризм – туристські поїздки, подорожі, походи з метою відвідин будь-яких регіонів, місцевості, центрів туризму, для ознайомлення з пам'ятниками природи, історії та культури, побутом і традиціями місцевого населення, народними ремеслами та промислами, досягненнями у сфері науки, культури, промислового виробництва, будівництва. Елементи пізнавального туризму властиві практично всім видам туризму. Культурно-пізнавальний туризм – це «подорожі людей своєю країною або закордоном з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, місцевими традиціями, звичаями, стилем життя» [47]. Ураховуючи його змістове наповнення, однією зі складових частин даного виду туризму є музейний туризм. У розробку концепції культурно-пізнавального туризму значний внесок зробили дослідження

професора М. Драгичевича-Шешича, який пропонував класифікувати його таким чином:

- історичні подорожі, до яких належать мандрівки в історію, подорожі-реконструкції історичних подій, релігійні подорожі, вивчення певного історичного періоду;
- географічні подорожі – комплексні спеціалізовані мандрівки;
- художні подорожі – поїздки, що здійснюються з метою вивчення окремого напрямку в мистецтві.

Одним із ключових факторів розвитку даного виду туризму виступає наявність специфічних передумов, тобто культурно-пізнавальних ресурсів, у межах певної території. Вони служать передумовою для організації культурно-пізнавальних видів рекреаційних послуг та оптимізують рекреаційну діяльність у цілому. До культурно-пізнавальних ресурсів зараховуються лише ті об'єкти культури й історії, що були оцінені та досліджені науковцями і надалі можуть використовуватися під час організації турів або відпочинку. Історико-культурні ресурси прийнято поділяти на матеріальні й духовні. Матеріальні охоплюють сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на всіх етапах його історичного розвитку, що можуть задовольняти пізнавальні потреби людей, а духовні містять сукупність досягнень суспільства в державно-суспільному житті, освіті, науці та мистецтві. Не дивлячись на тривалу історію, популярність культурно-пізнавального туризму серед відпочиваючих не меншає. Причиною є те, що даний вид туризму вдало поєднує функцію фізичного та психологічного відновлення особистості із освітньо-культурною та просвітницькою функціями через задоволення потреб відпочиваючих у пізнанні світу через споживання туристичних послуг

У якості визначення поняття культурно-пізнавального туризму можливо зазначити, що це вид туризму, спрямований на знайомство з культурною спадщиною, історичними пам'ятками, традиціями та звичаями інших народів.

Основною метою культурно-пізнавального туризму є «задоволення інтересу подорожуючих до історії, мистецтва, архітектури, фольклору та

етнографії. Дійсно, слід зазначити, що культурний туризм включає відвідування музеїв, галерей, археологічних зон, фестивалів та інших культурних подій» [6].

Серед головних характеристик культурно-пізнавального туризму слід зазначити:

- пізнавальну складову: відвідувачі прагнуть розширити свій світогляд і дізнатися більше про культуру, традиції та історію певної місцевості або епохи;
- інтерактивний аспект: сучасні тенденції передбачають активну участь подорожуючих у місцевих звичаях (наприклад, різноманітні майстер-класи з виготовлення місцевої продукції, участь у фольклорних заходах, проживання у господарствах місцевого населення).
- високу культурну цінність: культурно-пізнавальний туризм сприяє збереженню нематеріальної та матеріальної культурної спадщини.

Основними особливостями культурно-пізнавального туризму слід назвати наступні:

Орієнтованість на культуру та історію. Головна мета культурно-пізнавального туризму – ознайомлення з культурними, історичними та архітектурними пам'ятками. Туристи відвідують музеї, галереї, історичні пам'ятки, фестивалі та інші культурні об'єкти. В якості прикладів можливо назвати: відвідування Лувру в Парижі, Пінакотеки в Мюнхені, екскурсії Великою китайською стіною або відвідування храму Тадж-Махал в Індії.

Освітній характер. Культурно-пізнавальний туризм має освітній аспект: туристи отримують можливість вивчати історію, археологію, етнографію, мистецтво та релігію. Часто проводяться екскурсії з гідями або організуються лекції та семінари. Прикладами освітньої складової культурно-пізнавального туризму можуть бути археологічні тури в Помпеях (Італія) або участь у майстер-класах з кераміки у Греції.

Зв'язок із місцевою культурою. Туристи залучаються до життя місцевого населення через участь у фестивалях, кулінарних майстер-класах, традиційних

обрядках чи ремеслах. Прикладами у світовому туризмі можливо назвати участь у карнавалі в Бразилії або традиційній чайній церемонії в Японії.

Тривалість та глибина. Культурно-пізнавальні тури можуть бути як короткими (одноденні екскурсії), так і тривалими (подорожі кількома країнами або регіонами із зануренням у їхню культуру). Туристи зазвичай заздалегідь планують поїздку, обираючи ті об'єкти та маршрути, які найцікавіші з погляду пізнання.

Інфраструктурна залежність. Для успішного розвитку культурно-пізнавального туризму потрібна розвинена туристична інфраструктура: зручний транспорт, якісні екскурсійні послуги, професійні гідів та доступність інформації про туристичні об'єкти.

Сезонність. Деякі культурні події, такі як фестивалі, виставки або національні свята мають обмежену сезонність, що впливає на вибір часу для поїздки. В якості прикладів зазначимо Октоберфест у Німеччині або Единбурзький фестиваль мистецтв у Шотландії.

На Рис.1.1 коротко представлено основні особливості культурно-пізнавального туризму.

Рис. 1.1 Основні особливості культурно-пізнавального туризму

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 6, 19, 28]

До основних переваг культурно-пізнавального туризму слід віднести:

- освітній вплив: підвищує рівень знань та загальної освіти туристів, сприяє розвитку критичного мислення та спонукає до подальшого поглиблення знань;
- міжкультурна комунікація: сприяє розумінню різноманіття культур, зменшенню міжкультурних бар'єрів, підвищенню рівня толерантності до інших культур;
- економічний розвиток: стимулює розвиток місцевої економіки через збільшення туристичних потоків;
- збереження спадщини: підвищує цінність і популярність історичних пам'яток, підвищує значущість збереження та відновлення культурних пам'яток.

У зарубіжній літературі культурно-пізнавальний туризм має наступні інтерпретації:

1. Як ідеальна арена для дослідження природи культурного відтворення;
2. Споживання туристами мистецтва, художньої спадщини, фольклору та цілого ряду інших проявів культури.

Культурно-пізнавальний туризм виступає основою для наукових досліджень культури, а також способом залучення до культури.

1.2. Типи та переваги культурно-пізнавального туризму

Класифікація культурно-пізнавального туризму базується на цілях, особливостях туристичних маршрутів і типах об'єктів, які відвідують туристи. В Таблиці 1.1 представлено один із варіантів класифікації культурно-пізнавального туризму [6].

Один з варіантів класифікації культурно-пізнавального туризму

Група	Види
Історичні подорожі	мандрівки в історію, подорожі-реконструкції історичних подій, релігійні подорожі, вивчення історичного періоду
Географічні подорожі	комплексні спеціалізовані
Художні подорожі	поїздки, що вживаються з метою вивчення якого-небудь напрямку в мистецтві і т.п.

Джерело [Величко, 6]

Інші наукові підходи виділяють наступні види культурно-пізнавального туризму [3, 4, 7, 13, 17]:

Історичний туризм. Прикладами історичного туризму в Україні можуть бути:

у Києві:

- Софійський собор і Києво-Печерська лавра (об'єкти ЮНЕСКО).
- Золоті ворота, Андріївська церква та Андріївський узвіз.

у Львові:

- Історичний центр міста (об'єкт ЮНЕСКО).
- Замки «Золотої підкови Львівщини», Олеський, Підгорецький, Золочівський.

Херсонська область: Кам'янська Січ —центр козацької історії.

Чернігівська область: Батурин, гетьманська столиця та музей гетьманства.

Музейний туризм. Прикладами музейного туризму в Україні можуть бути:

- Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (Київ)
- Музей народної архітектури та побуту "Пирогів" (Київ)
- Одеський археологічний музей
- Харківський художній музей
- Національний музей Голодомору-геноциду (Київ) та багато інших.

Етнографічний туризм. Прикладами етнографічного туризму в Україні можуть бути:

Закарпаття:

- Села Косів, Яремче, Верховина (Гуцульщина).
- Традиції виноробства та гастрономії у Берегово.
- Карпати:
- Відвідування полонин, дегустація бринзи, участь у святах ("Полонинське літо").
- Буковина:
- Етнічні румунські та молдовські традиції.
- Полтавська область:
- Екскурсії до музеїв народних ремесел, наприклад, у с. Опішня (центр гончарства).

Релігійний туризм. Прикладами релігійного туризму в Україні можуть бути:

- Києво-Печерська лавра (Київ):
- Собор Святого Юра (Львів):
- Почаївська лавра (Тернопільська область):
- Манявський скит (Івано-Франківщина):
- Бердичівський костел Божої Матері:

Мистецький туризм. Прикладами мистецького туризму в Україні можуть бути:

- Одеський національний академічний театр опери та балету:
- Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької:
- Щорічні фестивалі: «Альфа Джаз Фест» у Львові (джазовий фестиваль міжнародного рівня), «ГогольFest» у Києві та інших містах
- Музей сучасного мистецтва України (Київ) (колекції сучасного українського мистецтва)

– Літературні фестивалі , «Форум видавців» у Львові.

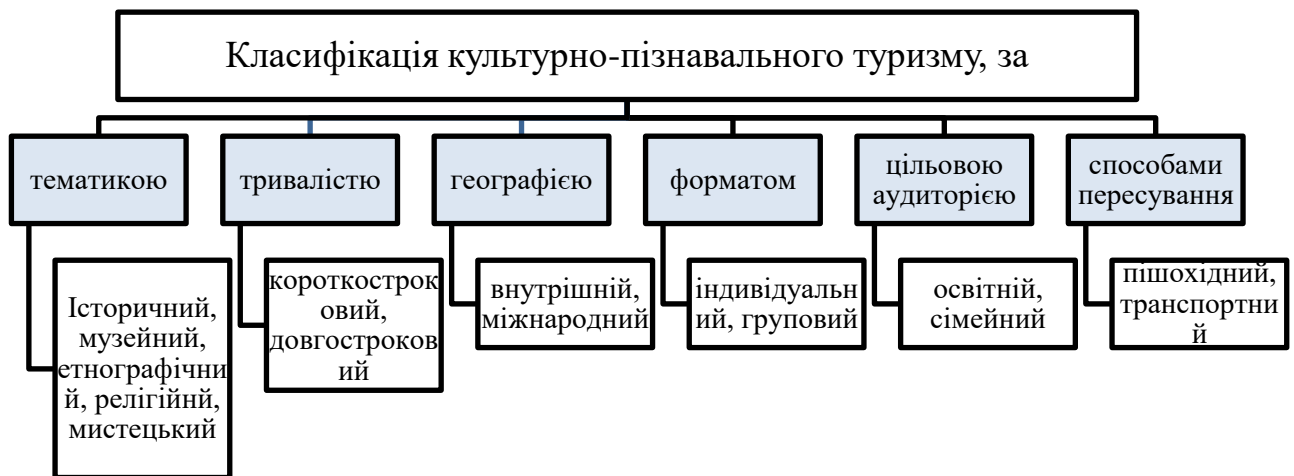

Рис. 1.2 Класифікація культурно-пізнавального туризму

Джерело: розроблено автором за матеріалами [6, 32]

Три основних ознаки культурно-пізнавального туризму, які визначають В. Суценок та Л. Мельник, наступні:

- діяльність туриста, що проявляється у придбанні нового досвіду і вражень та отриманні задоволення своїх культурних потреб;
- мотивація туристів які залученні до культурно-пізнавального туризму;
- пропозиції – туристичні ресурси, які використовуються для задоволення попиту в сфері культурно-пізнавального туризму [32].

Культурно-пізнавальний туризм має свої ресурси, які можна поділити на два типи: предметні та непередметні.

Фактично не вся спадщина минулого відноситься до культурно-пізнавальних ресурсів. «До них прийнято зараховувати лише ті культурно-історичні об'єкти, які науковими методами досліджені і оцінені, мають суспільне значення і можуть бути використані при існуючих технічних і матеріальних можливостях для задоволення рекреаційних потреб деякої множини людей протягом певного часу» [6].

Серед культурно-пізнавальних об'єктів провідна роль належить пам'яткам історії та культури, які відрізняються найбільшою привабливістю і на цій основі служать головним засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Ресурси культурно-пізнавального туризму

Клас	Характеристика	Приклади
Історико-архітектурні пам'ятки	Включають замки, палаци, фортеці, старовинні міста, храми та інші об'єкти, що мають історичну та культурну цінність.	Колізей у Римі, Тадж-Махал в Індії, Мачу-Пікчу у Перу.
Музеї та галереї	Колекції творів мистецтва, історичних артефактів та наукових експонатів є невід'ємною частиною культурного туризму.	Британський музей у Лондоні, Метрополітен-музей у Нью-Йорку, музей Орсе у Парижі, Рейксмузеум в мстердамі
Культурні та релігійні об'єкти	Це святині, церкви, мечеті, монастирі, священні місця, які мають велике значення для місцевих громад та туристів.	Собор Паризької Богоматері, храм Кіюмідзу-дера у Кіото, мечеть шейха Зайда в Абу-Дабі, Софія Київська
Культурно-етнографічні	Унікальні традиції, звичаї, ремесла, національна кухня, одяг та інші елементи культурної спадщини.	Відвідування села масаїв у Кенії, участь у народних танцях у Болгарії, численні фестивалі та події
Подієві ресурси	Національні та міжнародні свята, музичні та театральні фестивалі, карнавали та спортивні заходи	Венеціанський карнавал, Канський кінофестиваль, музичний фестиваль Tomorrowland у Бельгії, літературні та кінематографічні маршрути
Літературно-художні ресурси	Подорожі місцями, пов'язаними з життям та творчістю відомих письменників, поетів чи зйомками культових фільмів.	Маршрути місцями з романів Шекспіра в Англії або слідами «Ігри престолів» в Ірландії та Хорватії.
Природні ландшафти з культурним значенням	Деякі природні пам'ятки мають культурне та історичне значення.	Стоунхендж в Англії, Гора Фудзі у Японії, Гранд-Каньйон у США.

Джерело: [Величко, 6]

Провідна роль у захисті культурної належить ЮНЕСКО. Особливої уваги заслуговують конвенції та рекомендації ЮНЕСКО з охорони культурної

спадщини, які послужили основою для пріоритетного розвитку культурного туризму в усьому світі. Конвенція про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини була прийнята на XVII сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1972 р. і вступила в силу 17 грудня 1975 [15, 16]. Основна її мета - залучення сил світової спільноти для збереження унікальних об'єктів культури та природи. У 1975 р. Конвенцію ратифікувала 21 держава, за 25 років її існування до неї приєдналося ще 137 держав, і в даний час загальне число держав - прихильників Конвенції - перевищило 160.

Для підвищення ефективності роботи Конвенції в 1976 р. були утворені Комітет і Фонд всесвітньої спадщини. Через два роки перші культурні та природні об'єкти були включені до Списку всесвітньої спадщини - своєрідний фонд видатних пам'яток культури та природи.

Культурну спадщину захищають на основі принципів Хартії культурного туризму, прийнятої на Міжнародному семінарі з туризму, де запропонована класифікація використання культурної спадщини:

- надбання, в основному використовується туристами,
- надбання змішаного користування,
- надбання, в основному використовується місцевим населенням.

З природних територій першими отримали статус об'єкту всесвітньої спадщини Галапагоські острови, національні парки «Єллоустонський», «На-Ханні» і «Сімен».

1.3. Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму

Наразі існують загальні світові проблеми розвитку культурно-пізнавального туризму. Дійсно, розвиток культурно-пізнавального туризму стикається з низкою глобальних проблем, які обмежують його потенціал та створюють виклики для збереження культурної спадщини. Ось основні світові проблеми:

Овертуризм. Термін «овертуризм» (від англ. overtourism, «надлишковий туризм») використовується для опису ситуації, коли потік туристів перевищує можливості туристичного об'єкта. Надмірний туризм, який негативно відбивається на житті місцевого населення та самобутньому характері місця, завдає шкоди культурі та призводить до погіршення соціальної та екологічної обстановки, є результатом тривалих, поступових змін, зумовлених прагненням підвищити економічну вигоду від туризму.

Приклади надлишкового туризму можна зустріти на всіх континентах, при цьому проблеми, які вони викликають, можуть бути різними. Наприклад:

- о. Балі (Індонезія) овертуризм призводить до збільшення вартості життя, зростання зіткнень на культурному ґрунті, зумовлених оскверненням приїжджими місцевих святинь, пробок на дорогах та надмірного попиту на воду;
- в японському місті Кіото з «туристичним забрудненням» намагаються боротися, регулюючи потік туристів;
- на невеликих островах, таких як Боракай на Філіппінах, Комодо в Індонезії, бухта Майя Бей в Таїланді надмірний туризм відбивається на стані екології, стає випробуванням для соціального та навколишнього середовища;
- м. Венецію можна вважати символом овертуризму та його демонстрацією його суперечливого характеру: шкоду завдають круїзні лайнери, найбільше страждають ті райони, куди вони причалюють, вирішення цієї проблеми поки не знайдено, а економічні вигоди відсувають соціальні та екологічні наслідки на другий план;
- м. Барселона (Іспанія). У 1992 році, коли місто стало місцем проведення літніх Олімпійських ігор, про нього дізнався весь світ, і відтоді його культурна спадщина, включаючи такі архітектурні шедеври, як Саграда-Прізвище Антоні Гауді, знамениту каталонську кухню та самобутні традиції, піддаються вивченню величезними потоками туристів. Місцева

влада намагається обмежувати доступ до найбільш популярних пам'яток, наприклад парку Гуель.

Хоча ситуація в різних куточках планети може відрізнятись, наслідки овертуризму для місцевого населення здебільшого однакові, незалежно від країни та регіону:

- житло здається туристам, а місцеві жителі найчастіше змушені шукати житло за межами рідних кварталів,
- невеликі магазини витісняються великими торговими марками,
- надлишок приїжджих ускладнює місцевому населенню відвідування магазинів та виконання інших побутових задач,
- шум у нічний час і поведінка деяких туристів, що виходить за рамки норм, змінюють вигляд кварталів, внаслідок чого місцеві жителі більше не почувуються як удома,
- надмірна кількість відвідувачів руйнує унікальну атмосферу місця.

Деякі сучасні підходи до зниження наслідків овертуризму. Більшість підходів до регулювання турпотоку, що застосовуються в даний час, почали використовуватися нещодавно, після пандемії COVID-19. Проте досягнуті на сьогодні результати вже дозволяють намітити низку перспективних рішень. Заходи, що вживаються органами місцевого управління, у відповідь на пов'язані з овертуризмом проблеми:

- Скорочення числа круїзних лайнерів. У прибережних містах знизити перевантаженість туристами дозволяє скорочення чи повну заборону на прибуття круїзних лайнерів. Наприклад, в Амстердамі було ухвалено рішення видалити круїзний порт від центру міста.
- Обмеження кількості відвідувачів на популярних об'єктах та перерозподіл потоку туристів (у музеї, місті, країні) за рахунок направлення їх до менш відомих пам'яток. Наприклад, у Флоренції охочим побачити статую Давида Мікеланджело в Галереї при Академії образотворчих мистецтв ненав'язливо пропонують познайомитися з іншими експонатами музею, а в Амстердамі популярні у любителів селфі літери «I ♥ Amsterdam» були

прибрані з центру міста, турагенції все частіше радять своїм клієнтам альтернативні напрямки, наприклад, Валенсію замість Барселони для Іспанії.

- Для здачі житла місцевих жителів у короткострокову оренду все частіше потрібен спеціальний дозвіл або реєстрація, що дозволяє отримувати дані про кількість такого житла, запровадження комендантської години допомагає знизити ризик шуму та інших випадків порушення спокою у нічний час,
- Деякі туристичні напрямки, такі як бухта Майя Бей у Таїланді та острів Боракай на Філіппінах, вже закривалися для відвідування на кілька місяців, щоб дати природі можливість природним чином відновитися, а Фарерські острови тимчасово закриваються щороку,
- практика запровадження плати за вхід для туристів, як це було зроблено у Венеції (Італія) та Японії, або оплата 30-денної візи для відвідування Балі виявилася менш успішною,

Таким чином, завдання полягає в тому, щоб знайти золоту середину. Заходи щодо скорочення кількості відвідувачів мають бути ретельно продумані, адже інакше вони можуть позбавити місцеву спільноту важливого джерела доходу. Пошук компромісу — це непросте завдання, яке потребує поєднати ефективне регулювання та планування з урахуванням інтересів місцевого населення. Однак визначити те, які з пропонованих заходів найуспішніші в довгостроковій перспективі, можна лише за підсумками кількох туристичних сезонів.

Наступна проблема, з якою стикається культурно-пізнавальний туризм — руйнування культурних пам'яток.

Причини руйнування можуть бути різними: це й природні катаклізми, й недбале ставлення до їх збереження споруд, і нестача коштів на підтримку будівель, і військові конфлікти та призводять до втрати унікальних культурних об'єктів.

Наведемо кілька прикладів руйнувань пам'яток культури та історії внаслідок природних катаклізмів (землетруси, урагани, цунамі, повені та виверження вулканів).

1. Землетруси.

- Храм Артеміди в Ефесі (Туреччина): одне із Семи чудес світу, був зруйнований частково землетрусом, а згодом остаточно втратив велич через руйнування та занепад.
- Храм Нептуна у Посейдонії (Італія): постраждав від багатьох землетрусів, які послабили його конструкцію.

2. Виверження вулканів

- Помпеї (Італія): місто було поховано під шаром попелу та лави під час виверження Везувію у 79 році н. е., пам'ятники, вілли та мозаїки залишилися під шаром вулканічних матеріалів на довгі століття.
- Акротірі (Санторіні, Греція): цивілізація бронзової доби була знищена виверженням вулкана близько 1600 року до зв. е., що зруйнувало будівлі та культурні споруди.

3. Повені

- Пагода Хам Йонг (В'єтнам): під час сильної повені пагода була частково зруйнована та потребує реставрації.
- Стародавнє місто Шураб у Таджикистані: було затоплене річкою Пяндж після повені, знищивши значні археологічні знахідки.
- Зростання рівня моря загрожує історичним прибережним містам, як-от Александрія (Єгипет).

4. Урагани та тайфуни

- Маяк Оук-Айленд (США): сильно пошкоджений ураганами, через що частину конструкції було втрачено.
- Колоніальне місто Хуанчако (Перу): тайфуни та шторми призвели до руйнування піщаних пам'яток давньої культури Чиму.

5. Цунамі

- Храм Камейда Тендзін (Японія): постраждав від цунамі, що обрушився на регіон у 1703 році, коли більшість узбережжя було зруйновано.
- Мечеть Гам Ісамуддін (Індонезія): цунамі 2004 року в Індійському океані зруйнувало кілька старовинних мечетей та будівель.

6. Льодовики та кліматичні зміни

- Церкви Гренландії: багато середньовічних споруд, зроблених з каменю, були пошкоджені через танення льодовиків, що викликають зрушення ґрунту.
- Долина Квін (Канада): зміна клімату обрушила стародавні індіанські святилища, через що місцеву спадщину втрачено.

Ці приклади підкреслюють, наскільки важливими є зусилля з реставрації та захисту пам'яток культури, щоб зберегти спадщину для майбутніх поколінь.

Війни, такі як нині в Україні, загрожують не лише цивільному населенню, а й культурній спадщині. Незважаючи на те, що об'єкти культури захищені спеціальним міжнародним законодавством, вони все одно здатні стати жертвами навмисної агресії. Або навіть біженцями. Людство протягом своєї історії пережило чимало жорстоких воєн та руйнувань. Як правило, наслідки воєн оцінюються за кількістю загиблого та постраждалого населення. Але страждають не лише люди. Страждають і міста.

У 1960-х роках з'явився термін "Урбіцид", який буквально перекладається з латинського як "насильство над містом". Поява цього терміну була пов'язана з процесом швидкої глобалізації та урбанізації у США, що вело до зростання насильства та руйнувань у містах. Однак повсюдно цей термін став використовуватися після подій у місті Сараєво (Боснія та Герцеговина) на початку 1990-х років, де війна та чотирирічна облога міста призвели до катастрофічних наслідків.

Крайній прояв прямого урбіциду – повна руйнація міських територій з метою повного знищення самобутності міста. Руйнування міста – це руйнування пам'яті: разом із пам'ятниками, будинками, бібліотеками, лікарнями місто втрачає те, що всі ці об'єкти означали для людей, які тут жили. Випадків

руйнування міст історія людства знає чимало, але наведемо приклади з історії ХХ ст.

У період Першої світової війни (1914-1918) деякі міста та села на півночі Франції та в Бельгії стали називати містами-мучениками.

В період Другої світової війни (1939-1945) бомбардування міст із застосуванням стратегічних бомбардувальників набули небаченого до цього розмаху. Масовані удари з повітря завдавалися не лише з метою зруйнувати військово-промислові об'єкти біля противника, а й деморалізувати громадянське населення, зламати його волю до опору. Сильно постраждало під час двох світових воєн бельгійське місто Левен, яке вважалося університетським центром Бельгії. На початку Першої світової війни у серпні 1914 року німецька артилерія зрівняла місто із землею. Він був підпалений, згоріли університетське містечко та найбагатша бібліотека, більша частина центру міста була повністю зруйнована. Університетська бібліотека міста горіла і за часів Другої світової війни, а коли навесні 1944 року Левен зазнав руйнівного бомбардування авіацією союзників, постраждала безліч історичних будівель. Місто довелося майже повністю реконструювати, відновлюючи стародавні будинки за старими кресленнями.

Руйнівну силу фашистської авіації у Другій світовій пережили такі міста як Київ, Севастополь, Сталінград, Воронеж, Вітебськ, Мінськ, Курськ, які були зруйновані на 90%. У Другу світову навмисно бомбили міста не лише нацисти, а й війська антигітлерівської коаліції. За три місяці до закінчення війни, у лютому 1945 року, британська та американська авіація завдала руйнівного удару по німецькому Дрездену. За кілька днів союзники скинули на місто 4 тисячі тон авіабомб. У вогні загинули 25 тис. людей, внаслідок бомбардувань 80% міських будівель зазнали руйнувань різного ступеня та 50% житлових будівель було знищено або безповоротно пошкоджено.

Особливо сильні руйнації були у Берліні, Гамбурзі, Варшаві.

У період після Другої світової єдине європейське місто, яке зазнало найсильніших руйнувань внаслідок воєнних дій, стало місто Сараєво в Боснії та

Герцеговині. Місто щодня обстрілювалося сербською артилерією. Під час облоги загинуло чи зникло безвісти близько 10 000 городян, згоріла Національна бібліотека та разом із нею тисячі цінних видань, за що Сараєво часто називають «Другою Олександрією».

Останні 10-15 років у результаті революцій, конфліктів, нестабільності та воєн у країнах Арабського сходу кількість зруйнованих міст поповнили іракський Мосул, сирійський Дамаск та Алеппо.

У 1954 році була прийнята Гаазька Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Документ передбачає заходи щодо охорони рухомих та нерухомих культурних об'єктів, включаючи пам'ятки архітектури, мистецтва чи історії, релігійні чи світські, археологічні розташування, рукописи, книги, музеї, великі бібліотеки, сховища архівів, розташовані як на території противника, так і на власній території.

Гаазька конвенція повинна по ідеї дотримуватися усіма сторонами, але на війні як на війні. «Під час громадянської війни в Югославії противники навмисно бомбили один в одного цілі, відзначені як об'єкти культурної спадщини. Вважалося, що після Другої світової війни подібне вже просто неможливе. З того часу по всьому світу було скоєно багато інших військових злочинів щодо об'єктів культурної спадщини, серед них загибель Баміанських статуй Будди в Афганістані, руйнування Пальміри в Сирії та пограбування археологічних музеїв Іраку.

Культурна комерціалізація – перетворення культурних традицій та об'єктів у комерційний продукт без урахування їхньої автентичності. При цьому втрачається культурна ідентичність і спостерігається поверхневе сприйняття культури туристами. Об'єкт культурної спадщини може генерувати прибуток, якщо його правильно комерціалізувати. У другій половині ХХ ст. стався сплеск інтересу до можливостей включення об'єктів культури та мистецтва до економічної складової міського життя. Одночасно з'являються проблеми визначення межі між економічними інтересами та збереженням об'єктів культури, в тому числі і нематеріальних, у первозданному вигляді. Зарубіжні

країни, зокрема США, демонструють інтерес до проблеми комерціалізації та пошуку її рішень у зв'язку з її негативним ефектом, починаючи з 90-х років ХХ ст. З публікацій цього періоду можна виділити книги «Економіка мистецтва та культури» [41], присвячену як загальному огляду економічних моделей, що застосовуються до об'єктів культури та мистецтва, так і історії Америки та Канади в цьому контексті, і «Майбутнє для минулого: політична економія спадщини» [45]. Вони дають повноцінне уявлення про політику економіки спадщини. У книзі «Як утримати рівновагу? Двадцять одна стратегічна дилема у культурній політиці» [43].

розглянуто дилеми «Споживання чи виробництво», «Спадщина чи сучасність»). Виникає проблема управління туризмом на стійкій основі, знаходження належної збалансованості між інтересами комерційної сторони, державної адміністрації та практичними виразниками культури, а також забезпечувати таке становище, при якому комерційне використання не веде до спотворення сенсу та мети нематеріальної культурної спадщини для відповідної спільноти.

Зниження автентичності туристичних продуктів. Суперечності між автентичністю туристичного продукту та його стандартизацією пов'язані зі спробами зберегти унікальність та культурну ідентичність, з одного боку, та необхідністю адаптувати туристичні послуги до очікувань масового туриста, з іншого [20]. Приклади таких протиріч:

1. Фольклорні шоу та традиції

Приклад: Традиційні танці маорі у Новій Зеландії.

Автентичність: Танець має глибоке культурне та духовне коріння для народу маорі.

Стандартизація: В рамках туристичних програм танці можуть бути адаптовані під фіксовані формати шоу, втрачаючи оригінальну атмосферу та сакральне значення.

Наслідок: Культура стає скоріше розвагою, а не освітнім досвідом.

2. Національна кухня

Приклад: Італійська кухня (піца, паста).

Автентичність: У регіонах Італії страви готуються за традиційними рецептами з використанням місцевих інгредієнтів.

Стандартизація: Для туристів створюються «універсальні» версії страв, які спрощують приготування (наприклад, піца з ананасом, яку неможливо зустріти у традиційній кухні).

Наслідок: Туристи набувають спрощеного, а іноді й спотвореного досвіду національної кухні.

3. Традиційна архітектура

Приклад: Ріади у Марокко.

Автентичність: Це будинки з внутрішніми дворами, що відображають культуру та стиль життя марокканців.

Стандартизація: При адаптації ріадів під готелі додають басейни, сучасні інтер'єри та європейський комфорт, що нівелює традиційну чарівність.

Наслідок: Втрата частини оригінального культурного коду.

4. Ремесла та сувеніри

Приклад: Мексиканські тканини та кераміка.

Автентичність: Виготовлення вручну із використанням традиційних технологій.

Стандартизація: Масове виробництво виробів, стилізованих під традиційні, але вироблених на фабриках, позбавляє їхньої унікальності.

Наслідок: Справжні майстри втрачають прибуток, а туристи купують імітації.

5. Священні місця

Приклад: Храми у Балі (Індонезія).

Автентичність: Це місця молитви та проведення обрядів для місцевих мешканців.

Стандартизація: Щоб догодити туристам, в храми вводять чіткий годинник відвідувань, обмежують доступ до певних зон і перетворюють ритуали на шоу.

Наслідок: Місця втрачають своє духовне значення.

6. Природні пам'ятки

Приклад: Антилоповий каньйон у США.

Автентичність: Це унікальна природна формація з історичним та геологічним значенням.

Стандартизація: Вводяться екскурсії з фіксованими маршрутами та тимчасовими слотами, що робить відвідування механістичним та знижує відчуття унікальності.

Наслідок: Втрата враження через комерціалізацію.

Рішення для балансу:

Інформування туристів: Пропаганда цінності автентичного досвіду та його відмінність від стандартизованого.

Збереження традицій: Залучення місцевих майстрів, артистів та кухарів, щоб інтеграція відбувалася органічно.

Обмеження масовості: Регулювання кількості туристів задля унеможливлення перетворення об'єктів на «атракціони».

Протиріччя між автентичністю та стандартизацією можна мінімізувати через свідомий підхід до управління туристичним продуктом.

Екологічний вплив. Негативний екологічний вплив складається з пошкоджень та збитків, що завдаються у процесі туристської присутності та обслуговування туристів. Масовий туризм має значний негативний вплив на екосистеми та навколишнє середовище, що виявляється у надмірній експлуатації природних ресурсів, забрудненні та руйнуванні природних ландшафтів. Це може призводити до погіршення стану дикої природи та зниження біорізноманіття [11].

Зокрема, це:

- надмірна дія на якість води в природних водоймах;
- забруднення повітря вихлопами транспортних засобів із двигуном внутрішнього згоряння на масляному паливі;
- небажані зміни природи, забруднення її відходами;
- неконтрольований розвиток інфраструктури туризму у природоохоронній зоні;

- шум від діяльності різних розважальних закладів;
- знищення місцевої та дикої фауни туристами;
- руйнування історичних пам'яток вандалами, які залишають на них написи, і т.д.

Приклад. Пластикове сміття в туристичних зонах Південно-Східної Азії. Навколо мегапопулярного острова Пхукет на півдні Таїланду, визнаного найбільш переповненим туристами місцем на планеті, скупчується дедалі більше сміття – пластикові пляшки і порожні пивні банки буквально катаються по морському дну.

Приклад. Іспанія, яка входить до трійки найпопулярніших туристичних напрямків світу, стоїть перед серйозними викликами, пов'язаними з масовим туризмом. У 2023 році країну відвідали рекордні 84 мільйони туристів, що майже вдвічі перевищує чисельність її населення. Позитивні наслідки: потік туристів приніс до бюджету Іспанії 109 мільярдів євро, були створені нові робочі місця, розвиток інфраструктури, а ВВП країни отримав додатковий поштовх. Негативні наслідки та екологічні проблеми: перевантаження інфраструктури, що проявляється у вигляді заторів на дорогах, переповненого громадського транспорту та браку паркувальних місць (особливо у Барселоні), деградація природних ресурсів, таких як пляжі, гори та національні парки.

Заплановані заходи: іспанська влада планує обмежити потік туристів до найбільш популярних місць, таких як Барселона та Майорка. Це може включати введення квот на кількість відвідувачів, підвищення туристичних податків, що допоможе регулювати кількість туристів, підвищення екологічних податків та впровадження більш екологічно чистих технологій для транспортних засобів. Розглядається також можливість зменшення кількості круїзних суден, що прибувають до великих портів, щоб зменшити навантаження на міську інфраструктуру.

Приклад. Україна: На даний час вже зафіксовано кілька сотень заборонених Женевською конвенцією злочинів проти довкілля. З перших днів військових дій були зафіксовані обстріли та бомбардування промислових та

енергетичних об'єктів, підпали лісів, підриви нафтобаз, забруднення Чорного та Азовського морів. Бойові дії в Україні можуть призвести до особливо катастрофічних наслідків для навколишнього середовища. На даний час, бойові дії охопили третину площ природно-заповідного фонду України. Значних втрат при цьому зазнають і природоохоронні об'єкти – заповідники, національні парки, зоопарки. Реальний рівень шкоди об'єктам природно-заповідного фонду через війну оцінити не можливо. Адже в багатьох місцях тривають активні бойові дії, створюються численні обмеження для природоохоронної діяльності на тимчасово окупованих територіях [25].

Фінансова нестача. Недостатнє фінансування реставрації та збереження пам'яток культури створює безліч проблем, пов'язаних із втратою культурної спадщини. Ось ключові аспекти цих проблем:

1. Руїнування пам'ятників через відсутність догляду. Без регулярних реставраційних робіт пам'ятники зазнають впливу часу, кліматичних факторів (дощ, вітер, мороз), забруднення навколишнього середовища та вандалізму.

Приклади: Амфітеатр у Дюгге (Туніс): поступово руїнується через ерозію, оскільки кошти на реставрацію виділяються епізодично. Замок Глибока (Чехія): Деякі частини вимагають термінового ремонту, але фінансування надходить повільно.

2. Втрата історичної цінності. Відсутність реставрації призводить до втрати оригінальних елементів, що знижує культурну та історичну цінність пам'ятника.

Приклад: Баган (М'янма): після землетрусу багато храмів не відновлено, а тимчасові конструкції втрачають зв'язок з оригінальною архітектурою.

3. Комерціалізація та неякісна реставрація. Обмежені бюджети змушують використовувати дешеві матеріали та залучати некваліфікованих робітників. Це призводить до погіршення загального стану пам'ятника.

Приклад: Колізей (Рим, Італія): для ремонту фасаду іноді використовуються сучасні матеріали, що спричиняє суперечки серед фахівців.

4. Загрози повного знищення. Без належного захисту та реставрації пам'ятники можуть повністю зникнути.

Приклад: Палац Потоцьких (Україна): Безліч старовинних садиб в Україні зруйновано через відсутність коштів на їхню підтримку.

5. Зниження туристичної привабливості. Погіршення стану пам'яток знижує їхню привабливість для туристів, що зменшує доходи від туризму, які могли б використовуватися для їх відновлення.

Приклад: Форти Раджастхана (Індія): багато форт перебувають у запустінні, що позначається на кількості відвідувачів.

6. Конфлікт інтересів при залученні інвесторів. Приватні інвестори часто ставлять свої інтереси вище за збереження культурної автентичності, перетворюючи пам'ятники на комерційні об'єкти (ресторани, готелі).

Приклад: Стародавні палаци Бухари (Узбекистан): деякі будівлі були перетворені на готелі, втрачаючи оригінальну атмосферу.

7. Відсутність підготовки кваліфікованих спеціалістів. Нестача фінансування призводить до нестачі реставраторів, археологів та дослідників, що унеможлиблює роботи зі збереження пам'яток.

Приклад: стародавнє місто Мохенджо-Даро (Пакистан): реставраційні роботи уповільнюються через брак експертів.

8. Погіршення соціальної та культурної ідентичності. Втрата пам'яток негативно впливає на культурну ідентичність населення. Люди втрачають зв'язок з історією та традиціями.

Приклад: Стародавні храми Сирії: військові дії та відсутність фінансування на відновлення зруйнованих пам'яток позбавляють народ доступу до своєї історії.

Причини недостатнього фінансування реставрації та збереження пам'яток культури представлено на Рис. 1.3.

Рис. 1.3 Причини недостатнього фінансування реставрації та збереження пам'яток культури

Шляхи вирішення проблеми недостатнього фінансування можуть бути наступними:

- Державні програми: збільшення фінансування лише на рівні держави, створення цільових фондів.
- Залучення приватних інвесторів: створення партнерств, де комерційна вигода не суперечить збереженню пам'яток.
- Міжнародне співробітництво: пошук грантів від ЮНЕСКО, Європейського Союзу та інших організацій.
- Освіта: підготовка спеціалістів-реставраторів та розробка наукових методів збереження об'єктів.
- Популяризація культури: створення культурних заходів та програм, щоб привернути увагу суспільства та туристів.

Таким чином, недостатнє фінансування реставрації пам'яток культури веде до їхньої втрати, зниження культурної ідентичності та туристичної привабливості. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, що поєднує зусилля держави, суспільства та міжнародних організацій.

Сучасні технологічні виклики. Сьогодні цифрові технології в туристичному бізнесі охоплюють використання віртуальної та доповненої реальності для створення нових вражень та інтерактивних екскурсій. Також вони використовуються для аналізу даних із метою покращення обслуговування туристів та ефективного управління туристичними ресурсами. Серед найважливіших напрямів розвитку цифрових технологій у туризмі також варто відзначити використання штучного інтелекту, віртуальної реальності, аналізу великих обсягів даних (Big Data) та технології блокчейн, що активно розвиваються. Зокрема, віртуальна реальність надає можливість подорожуючим відвідувати музеї, історичні місця та інші визначні місця з будь-якої точки світу та створює імерсійний туристичний досвід, даруючи відчуття присутності в різних місцях, що дозволяє відчувати себе частиною іншої культури.

[46].

Проте важливо відзначити, що digital-технології несуть з собою певні виклики та ризики, особливо в контексті збереження та захисту особистих даних клієнтів. Тому використання цих технологій повинно враховувати етичні та юридичні аспекти.

Ще один напрямок, який поряд з вагомими перевагами має певні недоліки та загрози – віртуальний туризм. Віртуальні тури пропонують низку переваг, від економічної вигідності для туриста до покращення екологічної ситуації у світі шляхом мінімізації впливу на довкілля та забезпечення стійкості навколишнього середовища. Але слід зазначити, що віртуальний туризм є додатковим інструментом і не може замінити реальний туристичний досвід, але може створити нові враження, навіть ті, що за звичайних умов є неможливими. Віртуальна реальність не повинна замінювати справжні мандрівки чи особисте спілкування. Тонкості межі, що існує між реальним та віртуальним туризмом залежить від психоемоційного ставлення та сприйняття туристом (користувачем) туристичного досвіду за допомогою технологій віртуальної реальності [18, 27].

Політичні та соціальні проблеми. Політичні та соціальні проблеми значною мірою впливають на розвиток туризму, оскільки вони можуть створювати перешкоди для туристів, обмежувати доступ до туристичних об'єктів та формувати негативний імідж країни. Основні з них представлено на Рис. 1.4 .

Рис. 1.4 Політичні та соціальні проблеми культурно-пізнавального туризму

1. Політична нестабільність. Конфлікти, революції, перевороти чи нестабільність уряду лякають туристів, які прагнуть безпеки.

Приклад: Україна: Збройний конфлікт, що почався з 2014 року, суттєво вплинув на потік туристів, особливо до регіонів, що межують із зоною бойових дій. Єгипет: Після Арабської весни 2011 року туристична галузь пережила значний спад через політичну нестабільність.

2. Військові конфлікти. Активні військові дії знищують інфраструктуру, туристичні об'єкти та змушують людей уникати небезпечних зон.

Приклад: Сирія: Через громадянську війну країна втратила більшість туристів, а багато історичних пам'яток були зруйновані.

Афганістан: Незважаючи на багату історію, військові конфлікти зробили туризм майже неможливим.

3. Тероризм. Терористичні атаки створюють страх серед туристів, знижуючи потоки навіть до регіонів, які не є епіцентрами атак.

Приклад: Франція: Атаки в Парижі у 2015 році призвели до тимчасового скорочення туристичного потоку до країни. Туреччина: Серія вибухів у Стамбулі у 2016 році негативно вплинула на туристичну галузь.

4. Корупція. Неефективне управління коштами, виділеними на розвиток туризму, або вимагання хабарів від туристів створюють бар'єри для галузі.

Приклад: Кенія: Високий рівень корупції у сфері туризму ускладнює доступ до національних парків. Індонезія: Зловживання владою при видачі дозволів на будівництво готелів призводить до неконтрольованої урбанізації.

5. Соціальна нерівність та бідність. Високий рівень бідності створює негативний імідж регіону і сприяє зростанню злочинності, через що туристи уникають таких місць.

Приклад: Південна Африка: Незважаючи на багатий потенціал, високий рівень злочинності через бідність відлякує туристів. Індія: Проблема бідності у багатьох регіонах створює дискомфорт для іноземних гостей.

6. Соціальні конфлікти. Етнічні, релігійні чи соціальні конфлікти створюють напруженість у суспільстві, що може відлякувати туристів.

Приклад: М'янма: Конфлікти між етнічними групами сприяли формуванню негативного іміджу країни. Ізраїль і Палестина: Постійні напруження у регіоні стримують розвиток туризму.

7. Неефективна державна політика. Відсутність підтримки туризму, погане планування та інфраструктура стають бар'єром для розвитку галузі.

Приклад: Албанія: Хоча країна має великий потенціал, слабка туристична інфраструктура обмежує її привабливість для туристів. Гаїті: Туристичний сектор не отримує належного фінансування, що гальмує його розвиток.

8. Проблеми з візовим режимом. Складні або дорогі процедури отримання віз відлякують туристів.

Приклад: Китай: Хоча туристів багато, візова бюрократія обмежує кількість відвідувачів з деяких країн.

9. Пандемії та епідемії. Масштабні захворювання, такі як COVID-19, порушують туристичну діяльність через обмеження пересування.

Приклад: Світова пандемія COVID-19 (2020): Туризм по всьому світу зазнав колапсу через закриття кордонів і локдауни.

10. Зміна іміджу країни через негативні події. Негативні новини та стереотипи щодо країни впливають на рішення туристів.

Приклад: Мексика: Проблеми з наркокартелями створили репутацію небезпечного регіону, хоча багато туристичних зон є безпечними. Іран: Незважаючи на багату історичну спадщину, політичні санкції та медіа формують негативний імідж.

9. Нерівномірний розвиток туризму. Популярність зосереджується на кількох об'єктах, у той час як менш відомі пам'ятки залишаються поза увагою.

Приклади: У Європі туристи частіше відвідують Париж, Рим або Венецію, ігноруючи менш відомі регіони.

10. Освітні прогалини. Туристи часто недостатньо інформовані про цінність та історію об'єктів, що зменшує їхній інтерес і розуміння. Бракує якісних екскурсиводів чи інтерактивних матеріалів у музеях.

Висновки до Розділу 1

Культурно-пізнавальний туризм один із найпривабливіших видів відпочинку серед туристів, оскільки забезпечує їм не лише фізичне відновлення, але й дозволяє збагатитися духовно та розширити світогляд. Ключовими ресурсами для організації й реалізації культурно-пізнавального туризму є сукупність матеріальних та духовних культурно-історичних ресурсів території: пам'ятки історії, археології, мистецтва, містобудування й архітектури, документальні пам'ятки щодо досягнень суспільства в державно-суспільному житті, науці, культурі, мистецтві. Саме їхня наявність, унікальність та самобутність визначає історикокультурний потенціал території.

Серед заходів, що пропонуються задля подолання певних проблем у туризмі слід назвати:

- посилення безпеки туристичних зон;
- посилення контролю за розподілом коштів у сфері туризму;
- спрощення візового режиму, а саме, створення безвізових угод або онлайн-сервісів для отримання віз;
- додаткові інвестиції в інфраструктуру;
- цілеспрямована міжнародна співпраця;
- регулювання кількості туристів у популярних місцях;
- залучення технологій для збереження та реставрації пам'яток;
- розвиток менш відомих культурних об'єктів через маркетинг і локальні ініціативи;
- використання новітніх технологій (віртуальна реальність, інтерактивні гід);
- розвиток малих культурних маршрутів у віддалених регіонах.

Культурно-пізнавальний туризм має значний потенціал, однак ефективне управління та врахування глобальних викликів є ключовими для його сталого розвитку. Культурно-пізнавальний туризм — це важливий елемент міжнародної взаємодії та культурного обміну. Його розвиток сприяє не лише збереженню спадщини, але й взаєморозумінню між народами.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ «KRAINA UA»

2.1. Організаційно-економічна характеристика туроператора «Kraina UA»

Туристичний оператор «Kraina UA» почав працювати на туристичному ринку країни з 2007 року. Основним видом діяльності підприємства є організація та проведення турів по Україні. На офіційному сайті підприємства сформульовано девіз туристичного оператора: «Змінюємо уявлення про подорожі Україною!». Юридична особа ПП «Туристична компанія «Kraina UA», створена згідно із законодавством України, для якої виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також, посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг, і яка в установленому порядку отримала ліцензію на туроператорську діяльність.

Реквізити туристичного оператора:

- Приватне підприємство (ПП) «Туристична компанія «Kraina UA».
- Керівник підприємства - Руслан Володимирович Мірошніченко, електронна адреса керівника: director@kraina-ua.com
- Адреса підприємства: вул. Будівельників, 1, оф.21, м. Київ, 02105
- Телефон: (044) 331 43 82
- Електронна адреса підприємства: travel@kraina-ua.com,
- Офіційний вебсайт підприємства: www.kraina-ua.com
- Код ЄДРПОУ 35208122
- ПП «Туристична компанія «Kraina UA» діє на підставі документів, які розміщені на офіційному сайті компанії:
  - Ліцензія на туроператорську діяльність серії АГ № 581321 від 15.09.2012р (Додаток А);
  - Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи серії А00 № 774617 від 07.08.2007р. (Додаток Б)

– *Публічна оферта.* Цей документ являє собою пропозицію про укладання угоди, в якій викладено суттєві умови договору. Пропозиції, сформульовані в оферті, можуть бути адресовані певній особі, обмеженому або необмеженому колу осіб. Прийняття оферти означає укладання між сторонами запропонованого договору на обумовлених в оферті умовах.

В документі «Публічна оферта» сформульовано відкриту пропозицію Приватного підприємства «Туристична компанія «Kraina UA», в особі директора Мірошниченка Руслана Володимировича, від імені та за дорученням якого можуть діяти наступні турагенти:

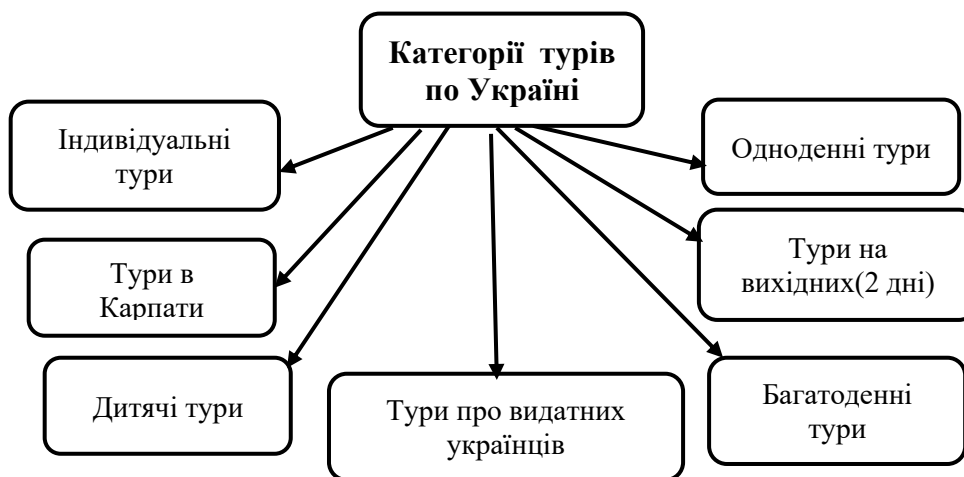
- Фізична особа-підприємець Ігнатова Наталія Олександрівна;
- Фізична особа-підприємець Кадомський Артем Маркович;

Інші турагенти, з якими туроператором укладено відповідний договір, будь-якій фізичній або юридичній особі (туристу) укласти договір на туристичне обслуговування, що укладається шляхом акцепту (прийняття) оферти, на умовах викладених у цій оферті.

Туроператор є профільним по внутрішньому туризму. Маючи місцеве коріння, «Kraina UA» володіє глибокими знаннями про свою країну. Менеджери компанії знають найцікавіші місця, приховані перлини, сезонні особливості та культурні нюанси, що дозволяє їм створювати більш автентичні та цікаві маршрути. Менеджери з туризму, які працюють на внутрішньому ринку, можуть швидко адаптуватися до змінних умов та побажань клієнтів. Вони готові розробити індивідуальний маршрут, враховуючи всі ваші побажання та інтереси. Розуміння місцевої мови дозволяє менеджерам туроператора забезпечити більш якісне обслуговування та вирішувати будь-які проблеми, що можуть виникнути під час подорожі. Тури, організовані менеджерами туроператора, часто спрямовані на занурення в місцеву культуру, традиції та історію. Туристи зможуть познайомитися з місцевими жителями, спробувати традиційну кухню та взяти участь у місцевих фестивалях.

По Україні пропонується туроператором «Kraina UA» більше 300 екскурсійних програм. Серед них: групові та індивідуальні тури по Україні,

збірні тури з фіксованими датами, тури вихідного дня, тури для дітей та дорослих, романтичні і активні тури, кулінарні та тури в етнічному стилі. Екскурсійні тури Україною на сторінці сайту підприємства весь час оновлюються, зміщуються згідно зміні пір року і наближенню нового туристичного сезону. На рис. 2.1 представлено категорії турів, що пропонуються підприємством по Україні.

Рис. 2.1 Види турів по Україні, що пропонує туристичний оператор «Kraina UA»

Джерело: побудовано автором

Туристичний оператор виділяє особливу категорію турів, які називаються «Нові тури». Кожного сезону створюються нові тури до незвіданих місць, але цікавих, вартих уваги локацій в Україні. Задля створення нових турів організуються експедиції та розробляються нові маршрути. Тим більше, що кожного року в Україні відкриваються нові музеї, цікаві парки чи ферми, винні господарства чи лавандові поля.

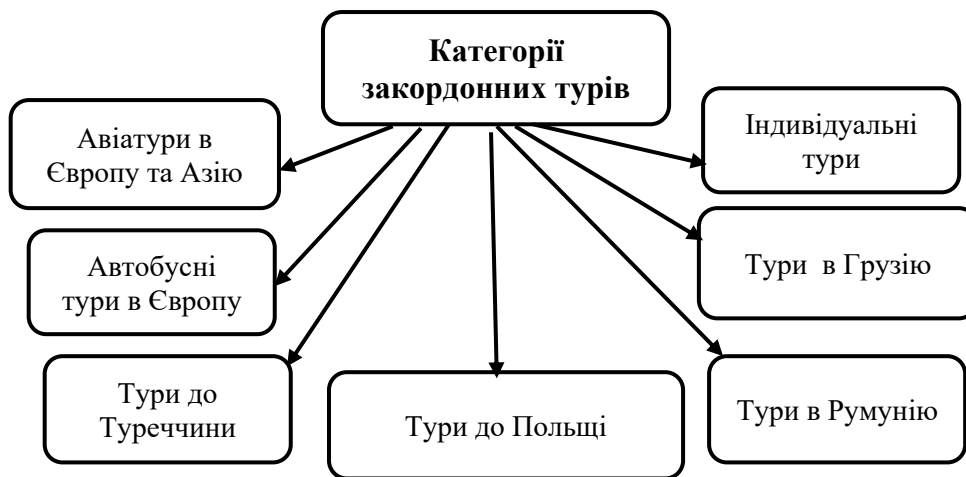
В окремому розділі на сайті туроператора розміщено пропозиції нових турів, які були створені у 2023 - 2024 роках. Серед них:

- Леся Українка та порцеляновий край;
- Зеньки, Пантелеймон Куліш і дещо про Ніжин;

- Сатанів, Збруч та Медобори;
- Симоненко, старовинний конезавод та станція лікарських рослин;
- Королівська Львівщина;
- Вихідні у Луцьку: середньовіччя, мистецтво та смаколики;
- Музейний Житомир та старий театр;
- Автобусний тур у Словаччину з Києва;
- День народження Лесі Українки

Окрім турів по Україні, туристичний оператор «Kraina UA» пропонує закордонні тури. Категорії турів за кордон, розміщені на сайті підприємства, представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2 Види закордонних турів, що пропонує туристичний оператор «Kraina UA»

Джерело: побудовано автором

Але, більшість закордонних турів на сайті туристичного оператора мають примітку: «Тур тимчасово не проводиться» та надається можливість скористатися «Повідомити, коли з'являться дати».

2.2. Аналіз внутрішнього середовища «Kraina UA»

Економічні показники діяльності компанії показують, що компанія є збитковою в умовах несприятливого середовища, пов'язаного з військовим станом в країні. У той же час компанія продовжує працювати на туристичному ринку, оскільки Менеджери компанії експериментують та перебувають у постійному пошуку нових ідей, намагаються зробити щось корисне. Тут працюють фанати своєї справи, саме тому вдається втриматись на цьому ринку.

Проаналізуємо систему управління компанією. Перш за все розглянемо організаційну структуру центрального офісу мережі (рис. 2.3). З рисунку видно, що в компанії налічується 3 відділа, які функціонально є відокремлені. У той же час менеджери відділів можуть поєднувати декілька функцій, наприклад, виступати в ролі керівник екскурсійної групи у разі потреби. В такий спосіб кожен член команди намагається зробити свій внесок в реалізацію мети компанії «Ми боремось не з конкурентами, а з твердженнями, що в Україні нічого подивитися, може бути цікаво, але тільки за великі гроші, рівень сервісу всюди на нулі».

Рис. 2.3. Організаційна структура приватного підприємства «Kraina UA»

Джерело: побудовано автором

Офіс компанії «Kraina UA» повністю відновив свою роботу в квітні 2022 року. Починаючи з цього часу підприємство повноцінно працювало: відкрили декілька нових проєктів, вийшли на ринки нових країн, розширили штат екскурсоводів.

Основними елементами внутрішнього конкурентного потенціалу підприємства є матеріальне та нематеріальне стимулювання, соціальна відповідальність. В якості матеріального стимулювання використовується гнучка система оплати праці з преміюванням за результатами роботи. Премія нараховується щоквартально за результатами роботи персоналу.

В якості нематеріальної мотивації застосовується проведення таких заходів як корпоративні семінари, бізнес-тренінги для підвищення кваліфікації, участь персоналу у прийнятті рішень. Працівники підприємства мають право голосувати у процесі прийняття рішень по розробці та імплементації нових туристичних продуктів.

Зробимо аналіз структури кадрового потенціалу компанії «Kraina UA» та представимо результати в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура трудових ресурсів туроператора «Kraina UA»

Категорія	2022		2023	
	Осіб	%	Осіб	%
Структура трудового потенціалу за статтю				
Ч	4	29,6	4	28,2
Ж	11	70,4	9	71,8
Разом	15	100,0	13	100
Структура трудового потенціалу за віком				
До 35	4	29,6	4	30,4
35-45	7	51,2	6	47,8
Від 45	4	18,5	3	21,8
Разом	15	100,0	13	100
Структура трудового потенціалу за якістю підготовки				
Вища освіта за фахом	8	51,9	7	52,2
Середня освіта за фахом	5	31,5	4	32,6
Без фахової освіти	3	16,7	2	15,2
Разом	15	100,0	13	100

Закінчення табл. 2.1

Категорія	2022		2023	
	Осіб	%	Осіб	%
Структура трудового потенціалу за категорією кадрів				
Керівник	4	24,1	2	28,3
Спеціаліст	11	74,1	11	69,6
Разом	15	100,0	13	100
Структура трудового потенціалу за стажем роботи в галузі				
До 5	6	40,7	5	36,9
5-10	5	33,3	5	34,8
Від 10	4	26,0	3	28,3
Разом	15	100,0	13	100

Джерело: побудовано автором на основі внутрішніх даних мережі

З табл. 2.1. видно, що персонал туроператора укомплектований кваліфікованими співробітниками різних вікових груп. В компанії не дотримується гендерна рівність, але це притаманне для всього туристичного бізнесу. Серед усіх співробітників компанії 26,1% мають серйозний стаж в туризмі більше 10 років; а у більше половини менеджерів стаж більше 5 років в туризмі.

Наступним кроком є аналіз ефективності управління персоналом через оцінку його продуктивності. В табл. 2.2 можна побачити вихідні дані та результати розрахунків продуктивності роботи співробітників «Kraina UA».

З табл. 1.2 видно, що продуктивність праці в 2023 р. порівняно з 2022 роком через військові дії в Україні збільшилася як в натуральному та і вартісному виразі. Сам факт продовження туристичної діяльності мережі є свідченням високого ступеня адаптивності системи управління персоналом. Оскільки даних за 2024 рік ще немає, то не можна зробити висновок про стан щодо продуктивності в цьому році, але можна припустити, що обмежувальні заходи внаслідок широкомасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну суттєво вплинули на розраховані показники.

Таблиця 2.2

Аналіз продуктивності персоналу компанії «Kraina UA»

Показники	2022	2023	Відхилення	
			Абсолютне, (+-)	Відносне (+,-), (%)
Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	15	13	-2	-13,33
Дохід від реалізації послуг, тис.грн	883,2	3118,1	+2234,90	+253,05
Кількість обслугованих клієнтів, тис. осіб	2401	5420	+3019,00	+125,74
Продуктивність праці в вартісному виразі, тис.грн. / особу	58,9	239,9	180,97	307,36
Продуктивність праці в натуральному виразі, клієнтів / особу	160,1	416,9	+256,86	+160,47

Джерело: розраховано автором

Якщо розглядати основний економічний показник ефективності суб'єкта господарської діяльності, то в 2022-2023 рр «Kraina UA» була збитковою.

В табл. 2.3. наведено аналіз основних економічних показників діяльності підприємства.

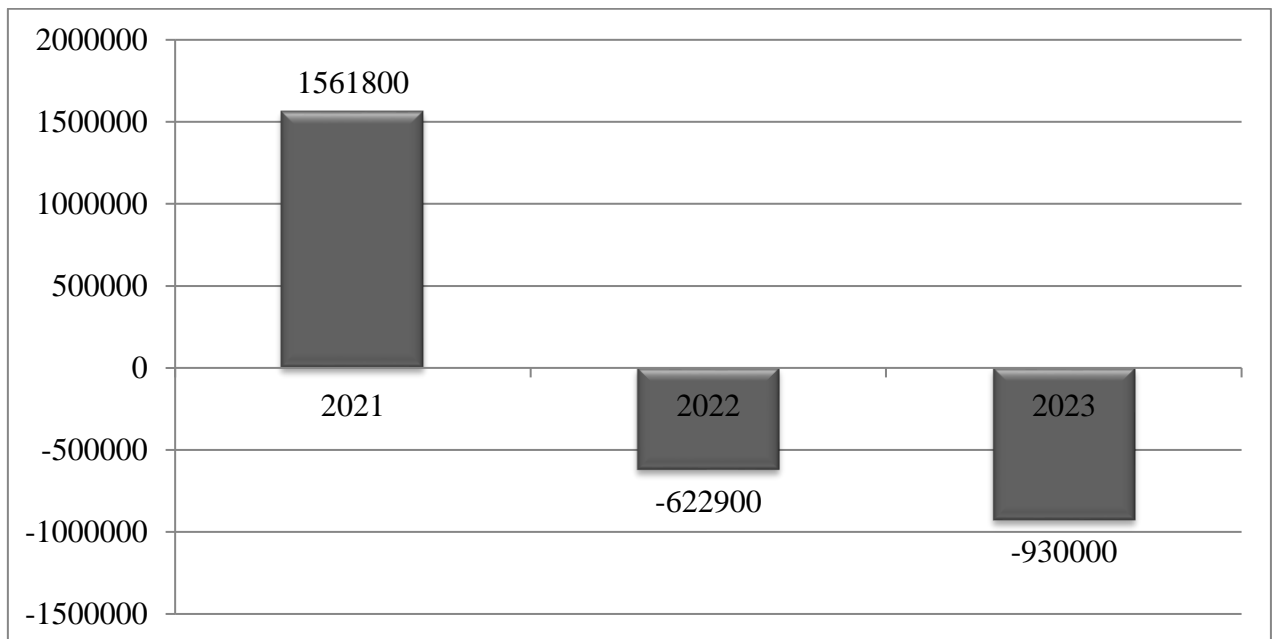
Таблиця 2.3

Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства

Показники	2022	2023	Відхилення	
			Абсолютне, (+-)	Відносне (+,-), (%)
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	883,2	3118,1	2234,9	253,0
Інші операційні витрати	1506,10	4048,1	2542,0	168,8
Разом доходи	883,2	3118,1	2234,9	253,0
Разом витрати	1506,1	4048,1	2542,0	168,8
Чистий прибуток (збиток)	-622,9	-930	-307,1	49,3

Джерело: побудовано автором

З табл. 2.3 видно, що основним джерело доходу є чистий дохід від реалізації туристичного продукту, який в 2023 році збільшився на 2234 тис. грн бо на 253%. Інші операційні доходи в 2023 році також значно збільшилися. У той же час операційні витрати також зросли (на 2542 тис. грн), що призвело до збільшення збитку крмпанії на 49,3%. Коливання від прибутку до збитку компанії «Kraina UA» в 2021-2023 р. представлено на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Коливання від прибутку до збитку компанії «Kraina UA» в 2021-2023 р.

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності підприємства

Як можна зробити висновок з рис. 2.3., компанія не змогла успішно адааптувати свою фінансово-господарську діяльність до умов військового стану в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення. Такий стан потребує додаткового вивчення, оскільки при тривалій збитковості керівник компанії не зможе утримувати колектив, який забезпечує конкурентоспроможність організації, що є характерним для сфери туризму.

Команда Kraina UA – це група ентузіастів, які закохані в Україну та прагнуть поділитися своєю любов'ю з вами. Кожен член нашої команди – це досвідчений мандрівник, який знає всі найцікавіші місця нашої країни. Менеджери – справжні експерти в галузі туризму. Вони знають все про історію,

культуру, природні багатства та особливості різних регіонів України. Більшість наших менеджерів володіють кількома мовами.

Для оцінки стабільності кадрів компанії «Kraina UA», дослідимо плинність кадрів (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз кадрового потенціалу компанії «Kraina UA»

Показники	2022	2023	Відхилення	
			Абсолютне, (+-)	Відносне, (%)
Чисельність працівників	15	13	-2	-13,33
Звільнено	2	2	0	0
Прийнято	2	1	-1	-50
Коефіцієнт з вибуття (Ков)	0,13	0,15	0,02	15,38
Коефіцієнт обороту кадрів (Ко)	0,13	0,08	-0,06	-42,31
Коефіцієнт плинності кадрів (Кпл)	0,13	0,15	0,02	15,38

Джерело: розраховано автором

З табл. 2.3 видно, що на стабільність персоналу компанії сильно вплинуло широкомасштабне вторгнення. Але варто зауважити, що якщо аналізувати туристичний ринок взагалі, то плинність тут ще вища, оскільки вхід на ринок туристичних послуг є доступним, а утриматися на ринку достатньо важко внаслідок загострення конкурентної боротьби.

Розберемо як туроператор працює з клієнтами, які є частиною мікросередовища. Туроператор «Kraina UA» забезпечує надання комплексу туристичних послуг безпосередньо або через Турагента, а турист зобов'язується прийняти та оплатити послуги.

Туристичні послуги надаються згідно окремої заявки (замовлення) туриста та/або шляхом обрання відповідного туристичного продукту на Вебсайті туроператора.

Для отримання туристичних послуг відповідно до Вебсайту туроператора «Kraina UA», турист має право здійснити реєстрацію на Вебсайті та отримувати необхідну інформацію в особистому кабінеті (підтвердження туру, рахунок, повідомлення тощо) або звернутися до туроператора особисто.

У випадку надання Туристичних послуг згідно окремої заяви (замовлення) туриста, туроператор/турагент здійснює перевірку умов та можливості надання відповідних послуг.

При можливості надання туристичних послуг туроператор/турагент повідомляє шляхом підтвердження бронювання, за яким у туриста виникає обов'язок сплатити за туристичні послуги. Підтвердження бронювання здійснюється шляхом виставлення рахунку або можливістю за окремим посиланням (повідомленням) оплатити послуги іншими варіантами (картка, рахунок, Ліqрау, Приват24, готівковий розрахунок тощо).

На сайті підприємства «Kraina UA» розміщено алгоритм купівлі туру.

1. Забронювати тур чи екскурсію можна:

- по телефону.
- через сайт.

2. На сторінці туру обрати «Забронювати в один клік» або «Додати у кошик».

«Забронювати в один клік» - це швидке замовлення. Турист залишає тільки свої контакти, менеджер телефонує.

«Додати у кошик» - це повноцінне бронювання через особистий кабінет на сайті. У цьому випадку турист зможе стежити за статусами замовлення, дивитися всю історію подорожей, сплачувати онлайн на сайті.

3. Перед оплатою тура турист обов'язково має ознайомитися з умовами Публічної оферти. Оплату подорожі можливо здійснити одним із найзручніших способів:

Онлайн на сайті. Для цього потрібно забронювати тур через особистий кабінет на сайті. Після підтвердження бронювання турист отримає повідомлення про оплату туру.

Приват Банк. Можлива оплата туру у терміналах банку чи через систему Приват24 (надається Докладна інструкція).

4. Ознайомитися із інфолистом. За 1-2 дні до туру зайти на сайт «Kraina UA». У розділі "Інфолисти" буде додано інфолист потрібного туру. Це вся необхідна інформація (місце та час збору групи, телефон гіда, номер автобусу тощо).

5. Скасування замовлення. Слід звернути увагу на умови повернення коштів в разі скасування туру.

Якщо скасує тур туристичний оператор, клієнту повернеться вся сума, яку він перерахував за замовлення.

Якщо подорож скасує турист, буде утримано певну суму (штрафні санкції). Це пов'язано з тим, що туроператор ще до початку туру оплачує рахунки по транспорту, проживанню, харчуванню тощо.

Для того, щоб клієнту не втратити кошти, на сайті пропонується придбати гарантію повернення коштів. В разі несподіваної хвороби при наявності гарантії туристу повертається вся сума.

Гарантію купується за бажанням під час покупки туру.

Вартість гарантії:

90 грн - для одноденних турів

190 грн - для дводенних турів

290 грн – для триденних турів

Гарантію можна придбати при бронюванні більшості турів Україною. На сторінці туру в переліку послуг знайти «Гарантія повернення у випадку хвороби». Якщо такої опції немає, то на цей тур гарантія не поширюється.

Правила користування гарантією:

– Повідомити туроператору про хворобу не пізніше, ніж за 24 години до виїзду. Якщо турист не прийшли на посадку через нездужання вранці, то, на жаль, забезпечення виконання гарантії неможливе.

– Надати довідку від лікаря.

– Надіслати свої реквізити для повернення коштів та отримати переказ від туроператора.

Зазначені моменти показують, що співробітники компанії є гарантією продовження компанії, незважаючи на збитковість в останні два роки. В компанії налагоджені процеси, які забезпечують операційну діяльність на ринку внутрішнього туризму.

2.3. Аналіз зовнішнього середовища «Kraina UA»

Проаналізуємо зовнішнє середовище туроператора «Kraina UA».

Вочевидь, нестабільна політична ситуація, кризи та військові конфлікти чинять негативний вплив на ринок туристичних послуг. У той же час, попит на внутрішній туризм під час повномасштабної війни зріс, але зіткнувся з логістичними проблемами. Є дуже великий запит на залізничні перевезення. Та розуміємо, що залізниця сьогодні має багато інших пріоритетів, зокрема це евакуаційні потяги зі сходу, важливі напрямки для військових. Рухомий склад, який йде на туристичні напрямки, цього року менший, ніж був до повномасштабного вторгнення, наприклад, 2021 року. За даними дослідження готельного ринку України, проведеного Ribas Hotels Group, завантаженість готелів у популярних регіонах, таких як Львівська та Івано-Франківська області, перевищує 60–70%. Це показує, що навіть у складних умовах попит на мандрівки зберігається.

Тренд зараз — родинний відпочинок, який поєднують із оздоровленням. З огляду на це українські курорти переформатовують свою роботу, зокрема створюють продукти для дітей. Наприклад, один із відпочинкових комплексів у Трускавці відкрив кімнату, де малеча з аніматорами проводить цілий день, поки дорослі відвідують процедури і оздоровлюються. Всіх внутрішніх туристів умовно ділять мандрівників на категорії. Перша — ті, хто хочуть пізнати країну, — завсідники музеїв, галерей і екскурсійних турів. Друга — люди, які люблять

подорожувати вихідними аби втомилися від буденності і просто влаштовують активний відпочинок із рідними чи друзями протягом вікенду.

Третя категорія — військові у відпустці, яким важливо насолодитися відпочинком із родиною в горах чи біля моря.

Таким чином, профільні фахівці окреслюють кілька основних тенденцій в сучасних процесах відновлення галузі:

- мандрівники зацікавлені здебільшого в оздоровчому відпочинку в санаторіях та подібних закладах, де можна відновити свій стан, подалі від вибухів та тривоги;
- спостерігається підвищення попиту на тури для одного, або родинні тури, в той самий час як групові поїздки стають все менш популярними;
- пріоритетними вимогами до готелів, санаторіїв, хостелів стають наявність електропостачання та води, стабільного зв'язку та необхідних укриттів;
- громадяни України проводять бронювання в останні момент, оскільки планувати заздалегідь в сучасних умовах дуже складно.

Популяризують внутрішній туризм серед українців тревелблогери, які точно можуть оцінити стан справ у галузі зі споживацького ракурсу.

Для з'ясування конкурентного статусу ПП «Туристична компанія «Kraina UA» проведемо оцінку в балах його позиції серед прямих конкурентів - тобто підприємств, які надають аналогічні послуги в даному сегменті ринку на даній території. Аналіз можливих конкурентів туристичного оператора «Kraina UA» показав, що деяка кількість компаній, які могли б скласти конкуренцію досліджуваному підприємству, припинили свою роботу. Наприклад, остання публікація на сайті компанії «Tour U», датується 2021 роком. Наведемо коротку характеристику підприємств, яких можливо розглядати як конкурентів «Kraina UA».

Туроператор «Світлана Тур» працює на ринку туристичних послуг з 2005 року. «Світлана Тур» є ліцензованим туроператором по Україні, має власний автопарк і мережу готелів ART на Чорноморському узбережжі.

Основні напрямки:

- пакетні тури;
  - автобусні тури;
  - тури вихідного дня;
  - пляжний відпочинок;
  - гірськолижні курорти;
  - екскурсійні тури для школярів;
- оренда транспорту.

Туристичний оператор «Турбаза», як організатор своїх власних турпродуктів, [14] заснована в 2016 році і дуже швидко розвивається в сфері туризму, розробляючи нові маршрути по Україні та за кордон. Сервіс бронювання TOURUA створений для швидкого та безпечного бронювання послуг. Як сервіс продажу турів туристична компанія працює з 2014 року. Сайт tourbaza.com.ua - це майданчик, де представлено найцікавіші туристичні напрямки, тури, екскурсії. Сервіс весь час вдосконалюється, підтримка клієнтів здійснюється 24/7. Адреса туристичної компанії TOURUA: 04050 м. Київ, вул. Юрія Ілленка, 81а, оф.320 (ст.м Лук'янівська, Дорогожичі).

Туристичного оператора «Відвідай» можна вважати найпотужнішим конкурентом. За результатами конкурсу Ukraine Tourism Awards 2020 та 2021 він визнаний найкращим туроператором України, а у Національному рейтингу туристичних компаній України - 2022 посів 6 місце [15]. У сфері туризму вже 15 років і за цей час організували 8800 мандрівок для понад 317 000 людей. Вже до третього дня війни компанія перетворила свій головний офіс на волонтерський центр. Співробітники плели маскувальні сітки, сушили овочі та фрукти для фронту та допомагали людям евакуюватися за кордон. У травні 2022 компанія, що зберегла свій колектив, відновила основну діяльність та вже обслужила понад 5000 туристів. Загалом, за твердженням управління, діяльність компанії відновилася приблизно на 50-60%, але пріоритет зараз має внутрішній туризм: екскурсії та тури Карпатами. Більше того, туроператор офіційно заявляє, що 50% прибутку компанія виділяє на потреби ЗСУ – і це найбільший показник у

рейтингу, який заслуговує на будь-яку повагу. Пропонує 410 регулярних турів Україною та за кордон.

Туроператор по Україні «Etnotur» [16].

- «Etnotur» вже 12 років на туристичному ринку України
- Підприємство пропонує подорожі цілорічно
- Підприємство пропонує великий асортимент тематичних подорожей на будь-який смак та бюджет
- Організація корпоративного відпочинку
- Організація виїзних семінарів та конференцій.
- Оренда котеджів для групового відпочинку.
- Допомога з оформленням туристичних віз та медичного страхування.
- Використовується індивідуальний підхід до клієнта та професійний супровід.
- Пропонуються комфортні умови транспорту та проживання
- Програми лояльності для постійних клієнтів.

Etnotur спеціалізується на організації подорожей, які дозволяють відчутти справжню атмосферу відвідуваних країн. Туристи зможуть відвідати традиційні села, познайомитися з місцевими ремеслами, спробувати національну кухню та взяти участь у місцевих святах.

Таблиця 2.6

Бальна оцінка позицій «Kraina UA» серед головних конкурентів

Показники	«Kraina UA»	«Відвідай»	Турбаза
Місце розташування	9	10	8
Популярність серед населення	8	9	8
Рівень професіоналізму персоналу	9	9	9
Якість основних послуг	7	8	8
Асортимент додаткових послуг	8	7	6
Якість рекламних засобів	7	7	7
Цінова політика	8	8	7
Загалом	56	58	53

Джерело: складено автором

В табл. 2.6 наведено бальну оцінку основних конкурентів підприємства, що досліджується. Найвищу загальну оцінку отримує туристичний оператор «Відвідай». Це перш за все пов'язано з тим, що Менеджери "Відвідай" знають багато маловідомих, але неймовірно красивих місць, які ви не знайдете в звичайних путівниках. Менеджери "Відвідай" – це досвідчені фахівці, які завжди готові допомогти у вирішенні будь-яких питань. Компанія співпрацює лише з перевіреними партнерами, що гарантує високу якість послуг.

Для того, щоб зробити висновок про місце туроператора на туристичному ринку, з урахуванням його тенденцій, проведемо SWOT-аналіз, що є динамічним інструментом, який необхідно регулярно оновлювати з урахуванням змін на ринку та в діяльності компанії.

Таблиця 2.7

Матриця SWOT туроператора «Kraina UA»

<i>Можливості</i>	<i>Сильні сторони</i>
<p>1. Зростаюча свідомість людей щодо підтримки місцевого бізнесу та бажання відкрити для себе свою країну.</p> <p>2. Можливість спеціалізуватися на нішевих сегментах ринку (екологічний туризм, гастрономічні тури, культурні тури тощо).</p> <p>3. Співпраця з готелями, ресторанами, транспортними компаніями для створення унікальних туристичних продуктів.</p> <p>4. Використання цифрових каналів для залучення клієнтів та просування своїх послуг.</p> <p>5. Можливість отримати державну підтримку для розвитку малого бізнесу в туристичній сфері.</p>	<p>1. Розуміння специфіки регіону, знання мови, культурних особливостей, а також налагоджені контакти з місцевими партнерами.</p> <p>2. Можливість швидко адаптуватися до змінних умов, розробляти індивідуальні тури та змінювати маршрути відповідно до попиту.</p> <p>3. Можливість надавати персоналізовані послуги, враховуючи індивідуальні потреби кожного клієнта.</p> <p>4. Завдяки персоналізованому підходу та високій якості обслуговування можна сформувати лояльну клієнтську базу.</p> <p>5. Відносно невеликі інвестиції порівняно з великими туроператорами.</p>

Закінчення табл. 2.7

<i>Загрози</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Політичні кризи, війна, соціальні заворушення можуть негативно вплинути на туристичний попит.</p> <p>2. Економічна нестабільність, інфляція та знецінення валюти можуть призвести до зниження купівельної спроможності населення.</p> <p>3. Конкуренція з боку великих туроператорів та нових гравців на ринку.</p> <p>4. Техногенні катастрофи можуть завдати значної шкоди туристичній інфраструктурі та відлякати туристів.</p>	<p>1. Туроператор має обмежені фінансові ресурси, що може ускладнювати маркетинг та розвиток бізнесу.</p> <p>2. Прибуток значно варіюється до збитку залежно від зовнішніх чинників, що вимагає ретельного планування.</p> <p>3. Малий вибір турів порівняно з великими туроператорами.</p> <p>4. Плинність кадрів, особливо в умовах нестабільності на ринку.</p> <p>5. Відсутність масштабу ускладнює отримання знижок від постачальників послуг.</p>

Джерело: розроблено автором

Використовуючи результати SWOT-аналізу, можна розробити стратегію розвитку компанії, яка дозволить мінімізувати вплив загроз, скористатися можливостями та зміцнити сильні сторони.

Висновки за розділом 2

Таким чином, за результатами дослідження туроператора Kraina UA можна зробити такі висновки:

1. Kraina UA – це український туроператор, який спеціалізується на організації подорожей по Україні. Фахівці туроператора знають кожен куточок країни, можуть порадижити найкращі місця для відвідування та підібрати оптимальний маршрут від одноденних екскурсій до тривалих подорожей. Менеджери розробляють тури з урахуванням побажань та інтересів, створюючи унікальну подорож.

2. Якщо характеризувати економічну діяльність компанії Kraina UA, то в останні два роки компанія закінчила зі збитком. Компанія не змогла успішно адаптувати свою фінансово-господарську діяльність до умов військового стану в

Україні внаслідок повномасштабного вторгнення. У той же час керівництву компанії вдалося зібрати команду однодумців, яка продовжує надавати туристичні послуги туристів в надії відновити рентабельність в 2025 році.

3. Зовнішнє середовище компанії є несприятливим внаслідок зменшення кола потенційних клієнтів через масовий виїзд українців внаслідок повномасштабного вторгнення. У той же час, зростання попиту на внутрішній туризм українців, які залишилися в Україні створює можливості для розвитку. Розширення привабливості турів по Україні для українців, які звикли подорожувати за кордон зможе залучити більше грошових наджень від операційної діяльності і таким чином забезпечити рентабельність компанії.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРОПЕРАТОРА «KRAINA UA» В НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1 Становлення та розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні.

Із відновленням незалежності України від початку 1990-х рр. питання охорони пам'яток знайшли відображення в Конституції України (ст. 56), Основах законодавства про культуру (1992). У 2000 ухвалено Закон України «Про охорону культурної спадщини». Започатковано Державний реєстр національного культурного надбання. Відбулося значне зростання кількості облікованих об'єктів – із 121 801 в 1991 до понад 147 000 у 1999. Виявляють і зберігають пам'ятки козаччини, українського національно-визвольного руху, пов'язані з масовими політичними репресіями та голодоморами за радянського режиму. Значна увага приділяється питанням комплексного збереження історико-культурного середовища, зокрема історичних міст, створенню історико-культурних заповідників. Розроблено й розпочато реалізацію державної програми відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури, зокрема у 2000 р. відбудовано Свято-Михайлівський Золотоверхий собор та Успенський собор Києво-Печерської лаври. Національний заповідник «Софія Київська», Києво-Печерський національний історико-культурний заповідник та історична частина Львова зараховані до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

Разом із тим, в умовах переходу до ринкової економіки державна система охорони пам'яток виявилася недостатньо ефективною. Загальна кількість пам'яток культури, що перебувають на державному обліку, зменшилася. Набули поширення незаконні археологічні розкопки з метою продажу знайдених речей. Численними є факти проведення певних робіт на місцях розташування курганів і старовинних поселень. В історичних центрах міст руйнують давню забудову, споруджують висотні будинки й офісні центри. Так, значний громадський і

міжнародний резонанс викликала забудова навколо Національного заповідника «Софія Київська», що стало предметом розгляду фахівцями ЮНЕСКО [49].

Значної шкоди пам'яткоохоронній справі в Україні завдано російською окупацією Криму та Донбасу (2014), а також під час повномасштабного вторгнення військ РФ на українській землі (2022). З тимчасово захоплених населених пунктів окупанти безкарно вивозять цінні історичні артефакти (наприклад, у квітні 2022 з Мелітопольського краєзнавчого музею у Запорізькій області). На Херсонщині російські військові знищують давні кургани, що розташовані вздовж доріг. З метою порятунку в інші регіони України вивезено найцінніші колекції з краєзнавчих і художніх музеїв у Запоріжжі. Нині в музеї Алларда Пірсона в Амстердамі зберігається унікальне скіфське золото з кримського музею скарбів, що було привезене до Нідерландів для проведення виставки «Крим. Золотий острів у Чорному морі» ще до анексії Кримського півострова. Унаслідок рішень нідерландського суду воно має повернутися на територію, що підконтрольна українській владі. У 2022 році через обстріли російських військ пошкоджено чи повністю зруйновано: будівлі художнього музею ім. А. Куїнджі та Донецького обласного драматичного театру у м. Маріуполь Донецької області, Іванківського історико-краєзнавчого музею (разом з картинами М. Примаченко). Неповний список зруйнованих будівель надано в Додатку А.

Рада Європи розповсюдила декларацію про руйнування культурної спадщини в Україні. Автори документа висловили впевненість, що йдеться про "систематичну політику" влади Росії. Рада Європи у Страсбурзі назвала знищення культурної спадщини в Україні під час війни РФ порушенням міжнародного гуманітарного права. Конгрес місцевої та регіональної влади 15 жовтня 2024 року ухвалив декларацію про руйнування культурної спадщини в Україні [«The destruction of cultural heritage in Ukraine» <https://search.coe.int/cm?i=0900001680b1bc32>]. У конгресі зазначили, що з початку повномасштабного вторгнення РФ було пошкоджено чи зруйновано понад тисячу культурних об'єктів. Автори декларації висловили впевненість, що

"напади на культурні об'єкти та їхнє розграбування" відбуваються в рамках систематичної політики, спрямованої на знищення історичної та культурної самобутності України, що, на думку укладачів документа, "відповідає геноцидним намірам".

Наразі в Україні охорона та збереження культурних пам'яток регулюється низкою законодавчих актів, основним з яких є Закон України "Про охорону культурної спадщини" №1805-III від 8 червня 2000 року [51].

Основні положення Закону:

- Об'єкти охорони: Закон визначає культурну спадщину як сукупність об'єктів культурної спадщини, що мають історичну, художню, наукову або іншу культурну цінність.
- Державний реєстр: Встановлюється порядок обліку об'єктів культурної спадщини через Державний реєстр нерухомих пам'яток України.
- Охоронні зони: Визначаються зони охорони пам'яток, де обмежується або забороняється будівництво та інша діяльність, що може негативно вплинути на стан об'єктів.
- Відповідальність: Передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони культурної спадщини.
- Крім основного закону, в Україні діють підзаконні акти та постанови, що деталізують процедури охорони, використання та реставрації об'єктів культурної спадщини.
- Законодавство України у цій сфері постійно оновлюється та вдосконалюється з метою забезпечення ефективного захисту національної культурної спадщини.

3.2 Історія та сьогодення чеської спадщина на території України

Культурно-історичний туризм набув великої популярності і є сьогодні самим швидкозростаючим сегментом індустрії. Цей вид відпочинку дозволяє людям різного культурного походження контактувати, дізнаватися і поважати

унікальність один одного. Він також задовольняє бажання туристів возз'єднатися зі своїм корінням в місцях, де вони провели частину свого життя або де жили їхні предки. Етнотури – це ключ до вивчення, розуміння та поваги різних культур. Вони відновлюють зв'язок з минулим і забутою духовною мудрістю, дозволяють більше дізнатися про минуле своїх предків в Україні або відкрити для себе абсолютно нові культури. Етнічним туристом рухає цікавість і бажання побачити унікальні історичні місця, що зберегли свої традиції і самобутність. Програми етно-турів не обмежуються гоголівськими місцями і автентичними українськими ремеслами. Незабутній досвід і потік нових емоцій можливо отримати, занурюючись в природне культурне та соціальне середовище інших етнічних груп.

Україна є багатонаціональною країною. Згідно з переписом населення 2001р. на території України проживали представники біля 100 національностей. Зокрема, на території сучасної України залишилися чисельні свідчення перебування представників етнічних чехів. Наприкінці 60-х років XIX століття приблизно 16 000 чехів та мораван з надією на краще життя переїхали зі своєї батьківщини на родючі українські землі. Чеська «колонізація» тоді відбувалася досить швидко: за перші десять років вихідці з чеських земель або власними силами започаткували нові поселення, або переселилися приблизно в сотню сіл. У наступні роки представники чеськомовної громади продовжували селитися в інших селах. За інформацією Товариства волинських чехів, до репатріації після Другої світової війни чехи жили у 634 селах України. Більшість чехів в Україні були католиками. Вони зробили значний внесок у загальний економічний розвиток районів, де оселилися. Товариство волинських чехів вказує, що їхні предки збудували 16 пивоварень, п'ять цукрових заводів, один цементний завод, 107 млинів, 27 великих механічних цехів, понад тридцять молочних заводів та безліч ремісничих майстерень. Вони також створювали свої власні школи та громадські організації.

Там існувало чеське суспільне життя: чеські пожежні команди, театральні гуртки тощо. А потім з'явилися такі чеські об'єднання як «Чеська бесіда» (Česká

beseda) у Здолбунові Рівненської області та Чеський гурток ім. Яна Амоса Коменського у Києві у 1906 році. Видавали газету *Čechoslovan*, а до неї — *Ruský Čech*. У Чехограді у 1930–ті роки прагнули видавати чесько-українську газету. Приблизно до 1928 року у Радянському Союзі співвітчизники могли якимось чином організувати своє земляче життя. Під час Другої світової війни та нацистської окупації етнічні чехи скористалися можливістю вступити на службу до Чехословацької незалежної бригади (пізніше армійський корпус), сформованого під командуванням Людвіка Свободи. Волинські чехи становили 80% її складу. Багато хто віддав своє життя за свободу своєї історичної батьківщини, так і не побачивши її.

Після закінчення бойових дій у 1945 році вони залишилися в Чехословаччині, переважна більшість волинських чехів також була репатрійована на батьківщину своїх предків. Однак після приходу до влади комуністів у 1948 році їм довелося відмовитись від свого майна та «будувати соціалізм». Багато волинських чехів скористалися можливістю повернення на свою історичну батьківщину до Чехословаччини після укладання відповідної міждержавної угоди. Проте кілька тисяч із них все ще залишаються в Україні. Сім'ї репатрійованих земляків насамперед регулярно відвідували місця, де їхні батьки та діди займалися сільським господарством. Нащадки чехів згадували про Чехію часто вже ламаною чеською мовою з українським акцентом. В Україні, за переписом населення 2001 р., чехів налічувалося 5 917 осіб (1989 р. – 9 122 особи).

У ситуації нинішнього військового конфлікту в Україні чеські неурядові організації намагаються допомогти їм. На початок березня 2022 року з України до Чехії вже було евакуйовано 88 волинських чехів. На сьогоднішній день країна також прийняла вже близько 200 тисяч українських біженців.

Чисто національних чеських селищ в Україні залишилося мало. Вони є – в Житомирській області – Мала Зубовштіна (заснована 1871 року) та Малинівка,

- в Одеській області - Веселинівка, Мала Олесандрівка та Ново-Самарка (заснована 1869 року),
- у Вінницькій області – Миколаєвка,
- в Запорізькій області – Новогородівка (перша назва Чехоград, заснована 1869 року),
- в Миколаївській області – Богемка,
- в Криму – Александрівка (заснована 1864 року) та Лобаново (перша назва Богемка, засноване 1861 року).

В цих селищах проживає близько 3 000 чехів, котрі в щоденному житті зберегли чеську мову, традиції та релігійні обряди.

Перші земляцькі товариства почали відновлюватися в кінці 80-х років. Представники окремих земляцтв в Україні почали різною мірою виявляти інтерес до контактів з чеським мовним та культурним середовищем. У травні 1995 року було створено спільну земляцьку організацію Чеська національна рада України (*Česká národní rada Ukrajiny - ČNRU*), що об'єднувала земляцтва різних областей України (серед них - Новогородівка, Львів, Одеса, Миколаївка, Луцьк, Дубно в Рівненській області, Сімферополь, Житомир, Коростень, Малин, Київ, Ужгород). Мета їхнього національно-культурного відродження — збереження чеської мови, чеської культурної спадщини, відновлення чеських шкіл, підготовка вчителів та відродження віри: Офіційний сайт посольства Чеської республіки в Києві [17].

Науково-популярний дослідницький проєкт «Чеський спадок у Закарпатті», створений за підтримки Краловоградського краю, став органічним продовженням проєкту Чеський спадок в Ужгороді, що відбувся у першій половині 2021 року.

Чеський центр в Києві послідовно описує та популяризує серед українців і чехів дотичну до Чехії культурну спадщину. Найбільше таких пам'яток можна знайти, звісно, на Закарпатті [53] (Рис. 3.1)

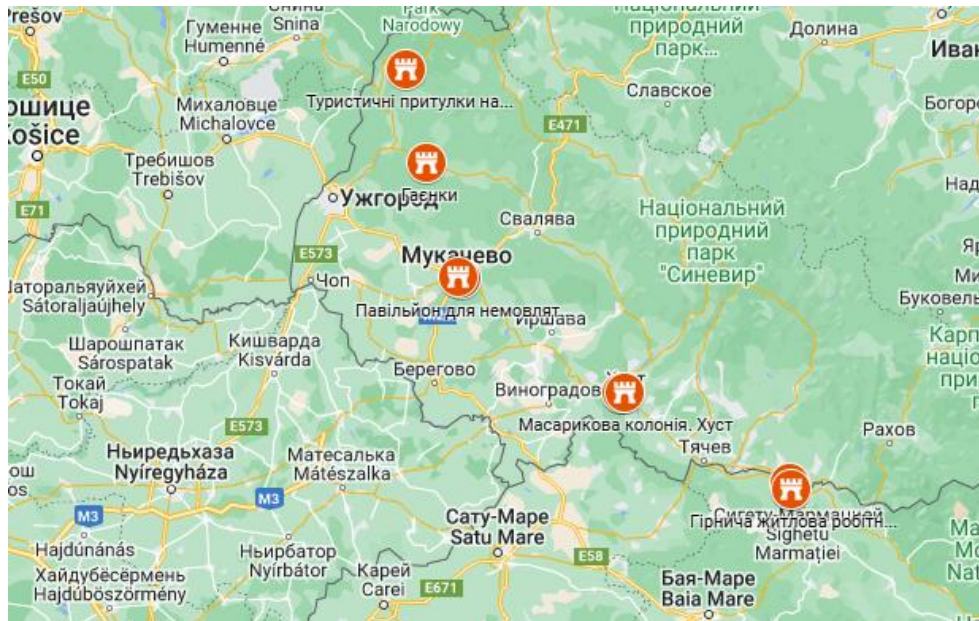

Рис. 3.1 Маршрут «Чеський спадок у Закарпатті»

Джерело: Чеський центр у м. Київ [53]

Розглянемо деякі із місць, де залишилась чеська спадщина.

Село Колочава. Історично так склалося, що протягом своєї історії Колочава входила до складу багатьох держав. Про це нагадують численні історичні пам'ятки та пам'ятники. Саме тому туристичну Колочаву можна вважати селом не лише українським, але і селом «чеським», селом «єврейським», селом «угорським». Туристичний маршрут «Чеська Колочава» охоплює всі місця, пов'язані з чеською історією та культурою в Колочаві.

Найяскравіший період історії Колочави пов'язаний з Чехословацькою Республікою. З вересня 1919 до березня 1939 року Закарпаття входило до складу республіки Томаша Масарика під назвою «Підкарпатська Русь». В чеський період у Колочаві відзначився найбільший ріст культурно-освітнього рівня розвитку села. Щороку село відвідує декілька тисяч туристів, найбільше серед яких чехів [52].

1982 року в Колочаві було відкрито музей Івана Ольбрахта (1882-1952), автора роману «Микола Шугай, розбійник» (1933). Твір перекладено майже всіма європейськими мовами, зокрема 1934 р. українською. Прообразом літературного героя Микола Сюгай (1898–1921). У 1917 р. мобілізований до австро-угорської армії, звідки втік і до кінця Першої світової війни ховався в

лісах поблизу Колочави. Одружився з Ержиною Драч, але не залишив розбійництва. 16 серпня 1921 р. в урочищі Сухаря його та молодшого брата Юрія вбили троє товаришів. Ержика вийшла заміж за сусіда. Могили Миколи та Ержики на старому сільському цвинтарі неподалік.

І. Ольбрахт, В. Ванчура та К. Новий 1933 р. зняли в селі знамениту «Марійку-невірницю» з підзаголовком «З життя краян Миколи Шугая». У фільмі не знімався жоден професійний актор, місцеві жителі грали самих себе та розмовляли рідною мовою. 1947 р. чеський режисер Й. Крнянський зняв за сюжетом роману «Микола Шугай, розбійник» однойменний фільм. У 1970-ті на основі цього роману створено мюзикл «Балада про бандитів», який полонив чеську публіку.

1928 року опубліковано роман Івана Долгоша «Колочава», де відображено перебування І. Ольбрахта в Колочаві 1931-1936 рр. Тоді ж закладено гранітну плиту з написом «Тут буде встановлено пам'ятний знак Івану Ольбрахту». Сьогодні двір школи у центрі села прикрашає погруддя Ольбрахта скульптора Михайла Беленя у 2000 р.

Завдяки творчому доробку Івана Ольбрахта Колочаву щорічно відвідує безліч туристів із Чехії.

М. Мукачєво. Це місто має унікальну спадщину Закарпаття часів Першої Чехословацької республіки (1918-1938 рр.) [18].

Чеська аптека, яка існувала 70 років тому. В приміщенні аптеки всі меблі – дерев'яні, вироблені у 30-х роках, навіть ролети на вікнах чеського виробництва. Все збереглося дуже гарно, в Чехії вже такого не знайти - перебудували, замінили новим, а в Україні воно лишилося в неймовірному вигляді (Додаток Г).

Цікава будівля чеського періоду в Мукачєві - "*Будівля Ощадного Банку на Королівських Виноградах*" (Додаток Д). Будівля Ощадного банку в Мукачєві збудована в архітектурному стилі рондокубізму, характерному для першої половини 1920-х років. Цей стиль можна побачити лише на території колишньої Чехословацької республіки, до якої входила і Підкарпатська Русь. Автор банку

Легіо, відомий архітектор Йозеф Гочар, разом з іншими архітекторами винайшли цей стиль на пошану самого факту заснування Чехословацької держави. Рондокубізм проіснував лише кілька років. Для нього характерні масивні півкруглі та трикутні елементи, елегантна декоративність і дуже часто відтінки червоного та білого кольорів фасаду. Тож рондокубізм зовсім не важко відрізнити, але й не так легко знайти серед європейської архітектури.

Колишній павільйон для немовлят державного чехословацького дитячого будинку, а нині один із корпусів Закарпатської обласної дитячої лікарні. У державному дитячому будинку, зведеному ще 1902 року, утримувались діти з усього краю. Будівля потребувала розширення, тож було ухвалено рішення побудувати новий сучасний павільйон для немовлят. На ці потреби уряд республіки виділив значну на той час суму — 1 мільйон крон. Автором проєкту павільйону для немовлят був відомий чеський архітектор Ярослав Фрагнер, один з піонерів архітектури нового часу на теренах Чехословацької республіки. Сучасники називали цю будівлю європейським унікатом — одним із перших модерністських проєктів. Він був реалізований 1927 року, кошторис робіт становив 3 мільйони крон (Додаток Д).

Хуст. Архітектурна чеська спадщина у Хусті - це будівлі Окружного уряду, Державна реальна гімназія та Масарикова колонія.

Наступний об'єкт – Окружний уряд у Хусті (Додаток Е).

За повідомленням тогочасної преси, планувальні роботи щодо спорудження будівлі Хустського окружного уряду розпочалися ще у січні 1934 р. Питання було нагальним, адже на той момент підрозділи уряду та інші окружні адміністративні структури розміщувалися у орендованих приватних будинках, розкиданих по цілому місту. За попереднім задумом, окрім окружного уряду у новій будівлі мали розміститися: фінансова дирекція, податкова служба та пошта.

Початок будівництва просторої модерністської споруди датується 1935 р., а вже через півтора року роботи було урочисто завершено. На той час це була найсучасніша будівля Хуста. До її зведення залучили більш ніж 200

високопрофесійних працівників будівельної галузі, інженерів з Праги та інших міст республіки.

З будинком окружного уряду в Хусті тісно пов'язані історичні перипетії, що спіткали Чехословацьку республіку в буремні роки напередодні та під час Другої світової війни. Адже саме сюди перевели уряд автономної Підкарпатської Русі на чолі з Августином Волошином після евакуації з будинку Земського уряду в Ужгороді. Це відбулося за підсумками Віденського арбітражу в листопаді 1938 року, коли значна частина краю відійшла до Угорщини, а Хуст став столицею Карпатської України.

Вдруге будівля стала знаковим місцем для чехословацької історії вже наприкінці Другої світової війни. Згідно з міжнародними угодами, територія цього краю вважалася невіддільною частиною Чехословаччини до 1938 року. У жовтні 1944-го, коли радянські війська зайняли Хуст, у цій будівлі розмістилося представництво чехословацького уряду на чолі із міністром-делегатом Франтішком Немецом. Свою фактичну діяльність представництво здійснювало до грудня 1944 р.

Сьогодні тут знаходиться Хустська міська рада. Сам будинок зараз у досить добромому стані завдяки високоякісним матеріалам, які використовували ще під час його спорудження.

Масарикову колонію в Хусті можна сміливо назвати найбільш показовою версією “міста-саду” на території колишньої Підкарпатської Русі (Додаток Е). В її основі — поєднання переваг модерного міста з краєвидом і чистим повітрям сільської місцевості. Празьке архітектурне бюро “Freiwald-Bohm” спроектувало державну колонію родинних будинків у Хусті - у центрі затишного кварталу з майже казкових ідилічних дерев'яних будиночків з гостроверхими дахами розташована кругла площа. Колонія родинних будинків була збудована державним коштом у 1923–1924 роках і названа на честь президента Чехословацької республіки Томаша Гарріґа Масарика. Загалом тут розмістилися 94 родини.

Ужгород. Найбільше унікальних архітектурних пам'яток чеського періоду збереглося в обласному центрі, Ужгороді. Зокрема це

- район Малий Галагов (який може потрапити до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО),
- Палац Баті на площі Театральній,
- школа №3,
- будівля водоканалу, пошти,
- Міст Масарика
- Земське жандармське командування Підкарпатської Русі
- Земський уряд Підкарпатської Русі
- Масарикова школа
- Земське фінансове управління Підкарпатської Русі
- Командування 12-ї чехословацької піхотної дивізії
- Державне поліцейне управління Підкарпатської Русі

та інші. Віртуальну екскурсію цими місцями можливо провести, завітавши на сторінку "Чеського центру" (Рис. 3.2).

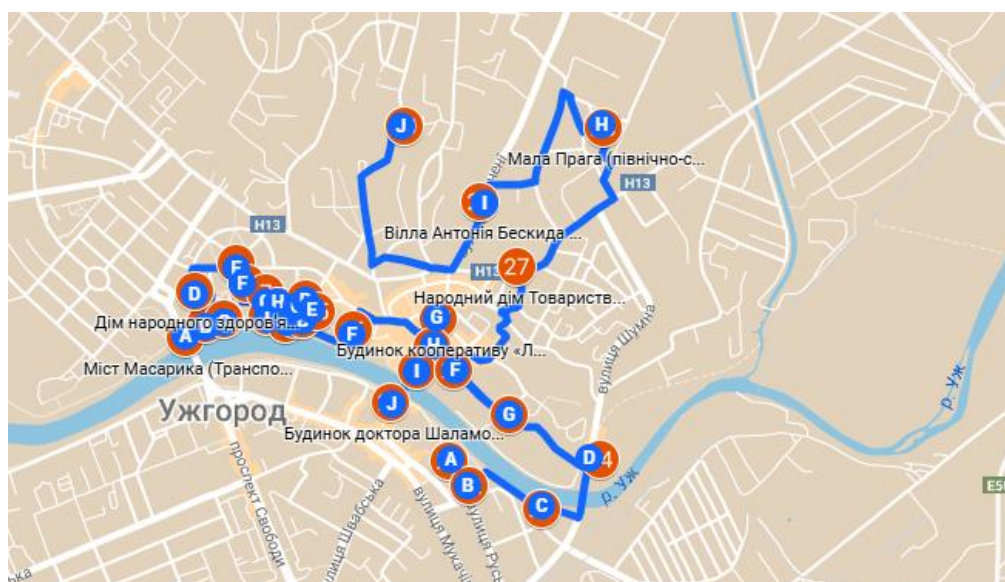

Рис. 3.2 Місця чеського спадку в Ужгороді.

Наступний об'єкт – *Римо-католицький костел у Солотвині* (Додаток Є). Одночасно з будівництвом житлових колоній для гірників і клерків генеральна дирекція державних гірничо-металургійних підприємств вкладалася і в побудову

школи, лікарні, доріг, водогону та інших об'єктів. Загалом у перші роки держава інвестувала в Солотвино 24 мільйони крон.

Серед тодішніх новобудов особливо цікавим на мапі гірничого містечка є римо-католицький костел. Спершу він був запланований на площі в центрі гірничої житлової колонії — симетрично навпроти школи. За проєктом, автором якого було архітектурне бюро “Freiwald-Böhm”, костел мав вигляд традиційної дерев'яної церкви, з різьбленими колонами, віконницями та іншими елементами, які Фрейвальд і Бем використали на будівлях “міста-саду”. Проте плани змінилися, і мурований костел збудували за зовсім іншим проєктом на великій ділянці обабіч центральної траси.

Так Солотвино отримало унікальний для Підкарпатської Русі і сучасного Закарпаття вишуканий функціоналістський храм. Наріжний камінь костелу урочисто заклали 4 квітня 1930 року в присутності міністра громадських робіт Досталека. Новий костел разом з фарою (будинком священника) і цвинтарем завершили 1931 року. Будівництво костелу та об'єктів навколо нього коштувало дирекції державних гірничо-металургійних підприємств 1 мільйон крон.

Костел і досі функціонує за призначенням, ним опікується римо-католицька громада Солотвина.

Повна версія проєкту «Чеський спадок» у вільному доступі на офіційному сайті Чеського центру Київ та у мобільному додатку [53, 54]. Команда Чеського центру продовжує публікувати цікаві деталі про унікальні об'єкти Закарпаття часів Першої Чехословацької Республіки та архівні світлини, за допомогою яких можна більше про них дізнатися та порівняти з сучасним виглядом.

Наступний цікавий об'єкт у Солотвино – *Масарикова ювілейна школа*. Однією з наймодерніших шкільних будов не тільки на Підкарпатській Русі, але й у всій Чехословацькій республіці, була Масарикова ювілейна державна міщанська школа в Солотвині (ДодатокЄ). До цього солотвинська школа розміщувалась у кількох старих напівзруйнованих будинках, а вчителі іноді навіть мусили відвідувати учнів вдома. Містечко швидко розвивалося і потреба спорудити нову школу відчувалася дедалі гостріше. Початок зведення нової

школи припав на 1935 рік. Будівництво вартістю 2,7 мільйона крон повністю профінансували місцева гірнича дирекція та генеральна дирекція державних гірничо-металургійних підприємств.

Урочиста церемонія відкриття школи відбулася 5 травня 1937 року. Триповерховий навчальний заклад постав в центрі робітничої колонії. Монолітний об'єм функціоналістської школи зі стрічковими вікнами різко контрастував з більш ранньою малоповерховою забудовою в народному стилі і був наочним свідченням розвитку архітектури та прогресу технологій за цей час. У будівлі облаштували 18 навчальних класів, 4 кабінети, 2 їдальні та канцелярські приміщення. Окремий спортзал запланували побудувати пізніше. Сьогодні споруда зберегла своє основне призначення — це школа з румунською та українською мовами навчання.

3.3 Розробка туру «Містами чеської спадщини в Україні»

За результатами проведеного аналізу пропонується можливий варіант маршруту «Слідами чеського спадку в Україні» (Ужгород – Мукачево – Хуст – Солотвино – Колочава – Ужгород), який може бути розроблений під час виконання кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «Бакалавр» (Рис. 3.3).

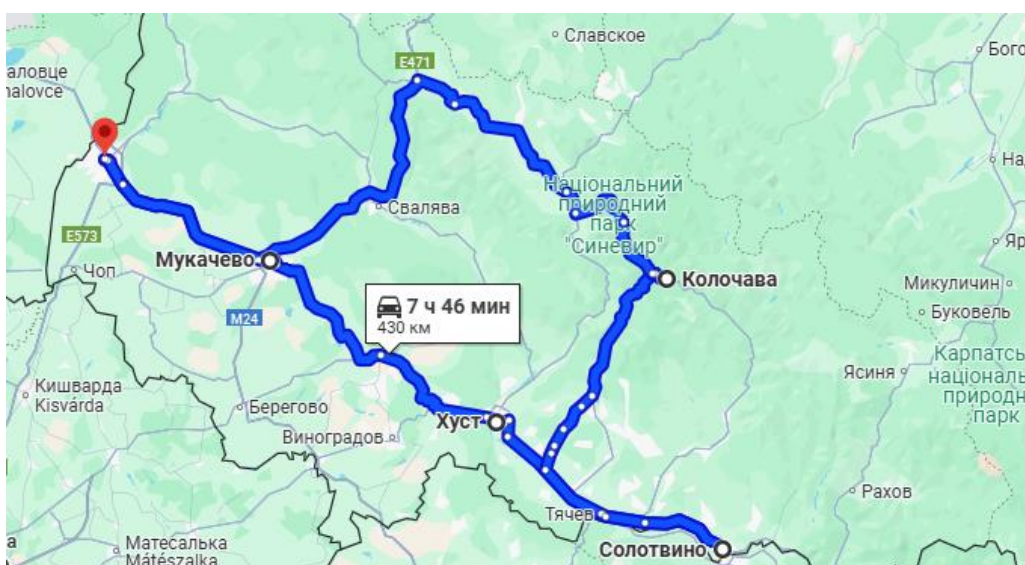

Рис. 3.3 Варіант маршруту «Слідами чеського спадку в Україні»

Оцінка загальної відстані та часу проходження маршруту за допомогою ресурсу Google Map дозволяє розрахувати вартість оренди автобусу та обрати місце ночівлі туристичної групи (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Дані для розрахунку загальної відстані та часу проходження маршруту

Напрямок	Відстань	Час
Ужгород - Мукачево	40,5 км	40 хв.
Мукачево - Хуст	66,5 км	1 год. 40 хв.
Хуст - Солотвино	56 км	1 год.
Солотвино - Колочава	90 км	2 год
Колочава - Ужгород	172 км	3 год

Початок туру - м. Ужгород. Пропонується тур вихідного дня «Містами чеської спадщини в Україні», розрахований на два дні (одна ночівля). Але програма туру складалася з урахуванням можливості приєднатися до групи туристів тих, хто прибуває із інших міст України. Зокрема, в програмі, що розроблено, ураховано прибуття потягу Київ – Ужгород, «Інтерсіті» № 7490 , який відправляється із м. Київ о 13.50 п’ятниці та прибуває до м. Ужгород о 01.34 суботи (біля 12 годин в дорозі). Тому в програмі туру у рядку «Перший день (для туристів, що прибувають із м. Київ)», з урахуванням пізнього прибуття потягу, зазначено можливість зустрічі на вокзалі і заселення до готелю (Табл.3.2).

Таблиця 3.2

Програма туру «Містами чеської спадщини в Україні»

День	Елементи туру	Час
Перший день (для туристів, що прибувають із м. Київ)	Зустріч туристів на залізничному вокзалі м. Ужгород	01.34
	Переїзд до готелю «U Anity» (3.5 км)	02.00
	Заселення в готель «U Anity»	02.00
Другий день	Сніданок. Організаційні збори	10.00
	Екскурсія м. Ужгород (міст Масарика, земське жандармське командування Підкарпатської Русі, будинок для військовослужбовців, Масарикова школа, земське фінансове	11.00 – 12.30

	управління Підкарпатської Русі, будинок кооперативу «Легіо», Палац Баті, Ужгородський замок, Мала Прага, вілла Антонія Бескида	
	Переїзд до м. Мукачево	12.30 -13.30
	Екскурсія м. Мукачево (Павільйон для немовлят, будівля Ощадного Банку на Королівських Виноградах, аптека)	13.30- 14.30
	Обід в ресторані «Grand Family», вулиця Пирогова, 12/2, Мукачево,	14.30- 15.15
	Переїзд до м. Хуст	15.15- 17.15
	Прибуття до м. Хуст, заселення до готелю «V&P Готель та Ресторан» за адресою - ул. В. Петенка, 5. Вільний час	17.30- 18.00
День третій	Сніданок в готелі «V&P Готель та Ресторан»	8.00- 8.30
	Екскурсія м. Хуст (Хустський замок, будинок окружного уряду Державна реальна гімназія, масарикова колонія родинних будинків)	8.30- 9.30
	Переїзд до м. Солотвино	9.30- 10.30
	Прибуття до м. Солотвино. Екскурсія містом (Гірнична житлова робітничка колонія, Римо-католицький костел, Масарикова ювілейна школа)	10.30- 11.30
	Переїзд до с. Колочава.	11.30 – 13.30
	Екскурсії с. Колочава (музей Івана Ольбрахта, музей «Колочавська вузькоколійка» з переглядом фільму, музеї «Чеська школа» та чеські поховання - «Церква Святого Духа») з перервою на обід у корчмі “Cetnicka stanice”	13.30- 16.30
	Повернення до м. Ужгород	19.30

Джерело: складено автором

До програми туру включено наступні населенні пункти та туристичні дестинації:

М. Ужгород (міст Масарика, земське жандармське командування Підкарпатської Русі – наразі Закарпатський науково-дослідний інститут землеустрою, будинок для військовослужбовців – наразі Наріжний будинок на розі набережної Незалежності і вулиці Ставровського-Попрадова, Масарикова школа – наразі Школа № 3 за адресою набережна Незалежності, 19, земське фінансове управління Підкарпатської Русі, будинок кооперативу «Легіо» за адресою вул. Духновича, 2, Палац Баті – будинок фірми «Т. & А. Ваґа» – наразі виробник взуття у Чехії, поряд Ужгородський замок, Закарпатський краєзнавчий

музей, вулиця Капітульна, 33, Мала Прага (перший квартал, спроектований за принципом «міста-саду», виріс у столиці Підкарпатської Русі Ужгороді, деякі будівлі збереглися в майже автентичному вигляді), вілла Антонія Бескида) (Рис. 3.4).

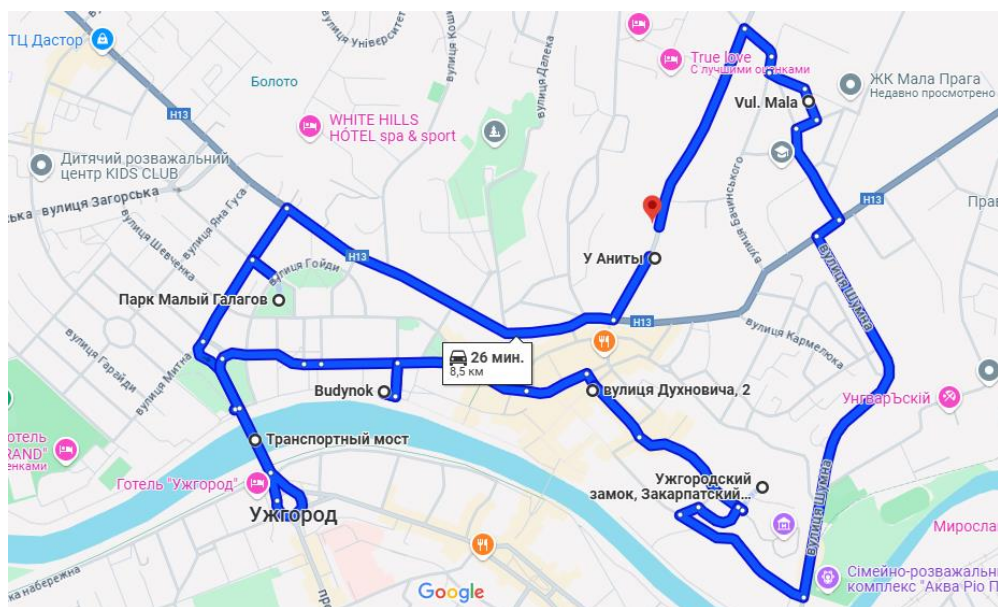

Рис. 3.4 Маршрут екскурсії містами чеської спадщини в м. Ужгород

М. Мукачево (павільйон для немовлят – зараз Закарпатська обласна дитяча лікарня, будівля Ощадного Банку на Королівських Виноградах, аптека);

С. Солотвино (гірничя житлова робітничка колонія, Римо-католицький костел, Масарикова ювілейна школа у Солотвині);

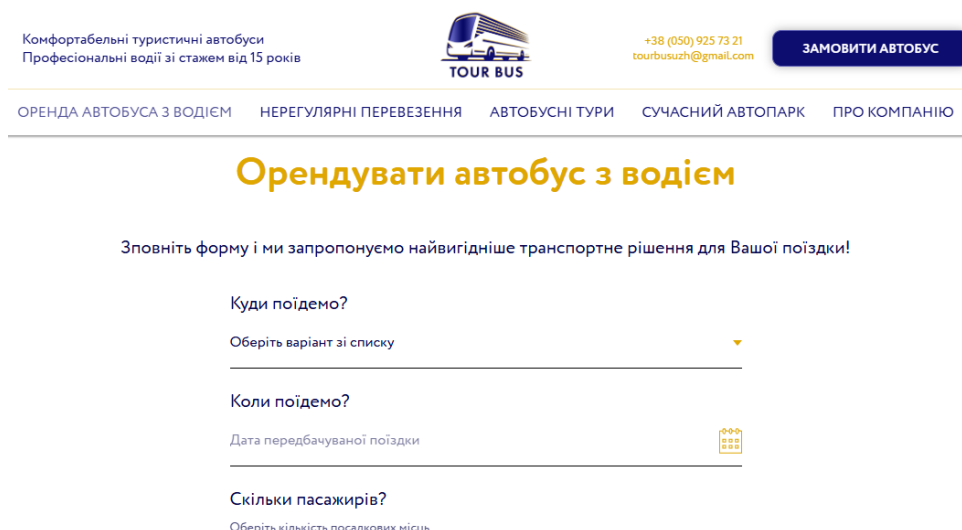
М. Хуст (Хустський замок, будинок окружного уряду – зараз Хустська міська рада, Державна реальна гімназія, масарикова колонія родинних будинків (192-1924рр), названа на честь президента Чехословацької республіки Томаша Гарріга Масарика);

С. Колочава (музей Івана Ольбрахта (1882-1952), автора роману «Микола Шугай, розбійник», музей «Колочавська вузькоколійка» з переглядом фільму, музеї «Чеська школа» та чеські поховання - «Церква Святого Духа», жандармська управа, а тепер корчма “Cetnicka stanice”).

Планування турів та екскурсій починається з маршруту, але не менш важливим є і вибір автобуса. Аналіз підприємств м. Ужгорода, які надають послугу автобусних перевезень та оренди автобусу.

Перший варіант - замовлення автобусу на підприємстві «TourBus»: [55] . Для проведення екскурсій всі автобуси підприємства обладнані аудіо- та відео-системами та мікрофоном, а також зручними посадковими місцями для гідів. Підприємство надає якісне транспортне супроводження та доставляє туристів завчасно в аеропорти або на залізничні вокзали Львова, Кошиць, Будапешту, Варшави, Відня та інших міст України та Європи (Рис. 3.5).

Комфортабельні туристичні автобуси
Професіональні водії зі стажем від 15 років

TOUR BUS

+38 (050) 925 73 21
tourbusuzh@gmail.com

ЗАМОВИТИ АВТОБУС

ОРЕНДА АВТОБУСА З ВОДІЄМ   НЕРЕГУЛЯРНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ   АВТОБУСНІ ТУРИ   СУЧАСНИЙ АВТОПАРК   ПРО КОМПАНІЮ

Орендувати автобус з водієм

Зповніть форму і ми запропонуємо найвигідніше транспортне рішення для Вашої поїздки!

Куди поїдемо?
Оберіть варіант зі списку

Коли поїдемо?
Дата передбачуваної поїздки

Скільки пасажирів?
Оберіть кількість посадкових місць

Рис. 3.5 Замовлення оренди автобусу на сайті компанії «TourBus»:

На сайті відмічається, що особлива увага в обслуговуванні приділяється пунктуальності та ввічливості співробітників, технічному стану автопарку та комфорту пасажирів.

Підприємство TourBus працює на ринку протягом 26 років, має 3 сучасних автобуси на 49 + посадкових місць, перевезено 345892 пасажирів у 29 країнах. Відомі партнери підприємства – Феєрія мандрів, АкордТур

Другий варіант замовлення автобусу: АТ "Ужгородське АТП 12107" [56]. Компанія пропонує демократичні ціни та автопарк, який налічує автобуси Zont tong, Mercedes Sprinter і Setra, що розраховані на 47-57 осіб і 18-22 осіб; водії мають понад 10 років досвіду;

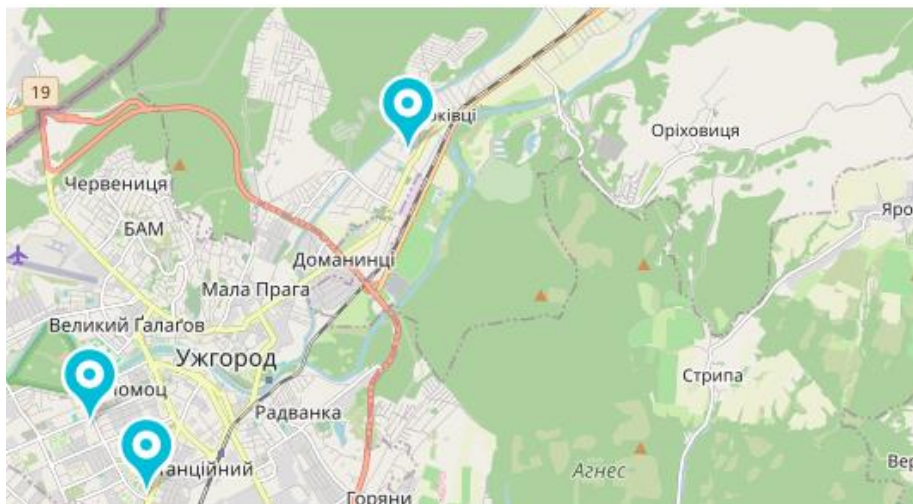

Рис. 3.6 Пошук варіантів оренди автобусу у м.Ужгород на сайті [56]

Третій варіант: Транспортна компанія «N-skiwelt» що пропонує комфортні пасажирські перевезення по Україні та Європі [56].

Компанія працює в цій сфері вже 29 років і здійснює ліцензійні пасажирські перевезення по Закарпаттю та по Україні, а також за кордон. Автобуси компанії обладнані просторими багажниками, кондиціонерами та DVD-системою.

Перевезення здійснюються такими автомобілями:

- Mercedes Benz (2003 року) — 20 місць;
- Vanhool (2005 року) — 49 місць;
- Vanhool EOS (2004 року) — 49 місць;
- Vanhool Astron 917 (2008 року) — 63 місця.

Аналіз пропозицій автоперевізників показав, що середня вартість оренди автобусу за умови подорожі Україною – 30-45 грн. за кілометр, при цьому, вартість оренди для поїздок Європою – від 1,2 до 1,4 € за кілометр.

Вимоги в процесі пошуку місця ночівлі для туристів, які прибувають в м. Ужгород потягом «Інтерсіті» №7490 сполученням Київ – Ужгород о 01.34:

- Мінімальна відстань від залізничного вокзалу м. Ужгород;
- Наявність двох різних ліжок в номері;
- Ціна за номер категорії «економ»;
- Наявність пропозиції сніданку в готелі.

Пошук готелю, що відповідає зазначеним умовам, відбувався на сайті Booking.com — системи інтернет-бронювання житла (готелі, хостели) [57]. На Рис. 3.7 представлено пропозиції готелю «Freedom».

booking.com/hotel/ua/freedom-uzhhorod.uk.html?aid=356980&label=gog235jc-1BCAso6QFCIGtW5hdHktdi1nb3N0ZXZvbS1kb21lXV6aGdvcm9kSCIYA2g7iAEBm...

Наявність місць Ми повертаємо різницю у ціні

Ціни конвертовано в EUR

пт, 24 січ. — сб, 25 січ. 2 дорослих · 0 дітей · 1 номер Змінити пошук

Тип номера	Кількість гостей	Ціна сьогодні	На ваш вибір	Виберіть варіанти	
<p>Бюджетний номер з двома окремими ліжками</p> <p>Лише 2 номери залишилось на нашому сайті</p> <p>3 односпальні ліжка</p> <p>20 кв. м Власна кухня</p> <p>Телевізор з плоским екраном</p>	2	<p>€ 12</p> <p>Включає податки та збори</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Безкоштовне скасування будь-коли ✓ Без передоплати – сплачуйте в помешканні ✓ Кредитна картка не потрібна 	0	<p>Я забронюю</p> <ul style="list-style-type: none"> Миттєве підтвердження

Рис. 3.7 Пропозиції готелю «Freedom»

Адреса готелю: вул. Собранецька, 7, Ужгород.

Номер площею 20 кв. м. з двома окремими односпальними ліжками:

- власна кухня
- телевізор з плоским екраном
- безкоштовний Wi-Fi
- спільна ванна кімната.

Розташування, вартість номера та шлях від залізничного вокзалу до готелю «Freedom» представлені на Рис. 3.8.

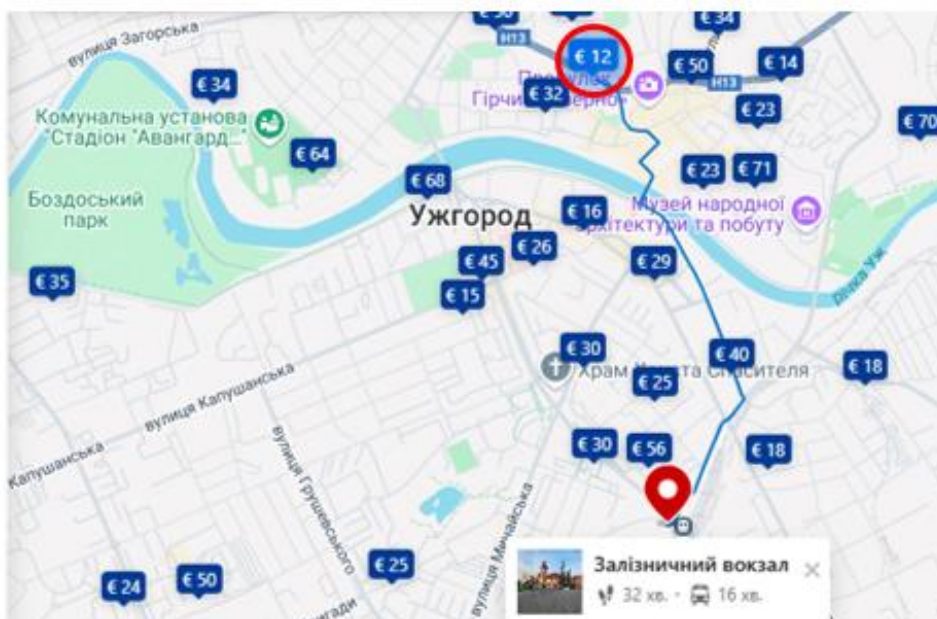

Рис. 3.8 Трансфер від залізничного вокзалу м. Ужгород до готелю «Freedom»

Недоліки готелю «Freedom»:

- відсутність власної ванної кімнати в номері;
- відсутність пропозиції сніданку в готелі (наявність власної кухні у даному випадку пізнього заселення та всього однієї ночівлі не компенсує цього недоліку).

Другий варіант, що розглядався, – готель «U Anity» розташований за адресою : вул. Берчені, 24, Ужгород [57]. Відстань від Залізничного вокзалу м. Ужгород – 3,5 км.

Класичний номер Твін, 25 кв. м:

- односпальні ліжка (оцінка зручності ліжка 8.3 на основі 367 відгуків);
- власна ванна кімната
- міні-бар
- безкоштовний Wi-Fi
- кондиціонер;
- сніданок- 3 Євро, всі відгуки щодо харчування, позитивні.

Розташування, вартість номера та шлях від залізничного вокзалу до готелю «Freedom» представлені на Рис. 3.9.

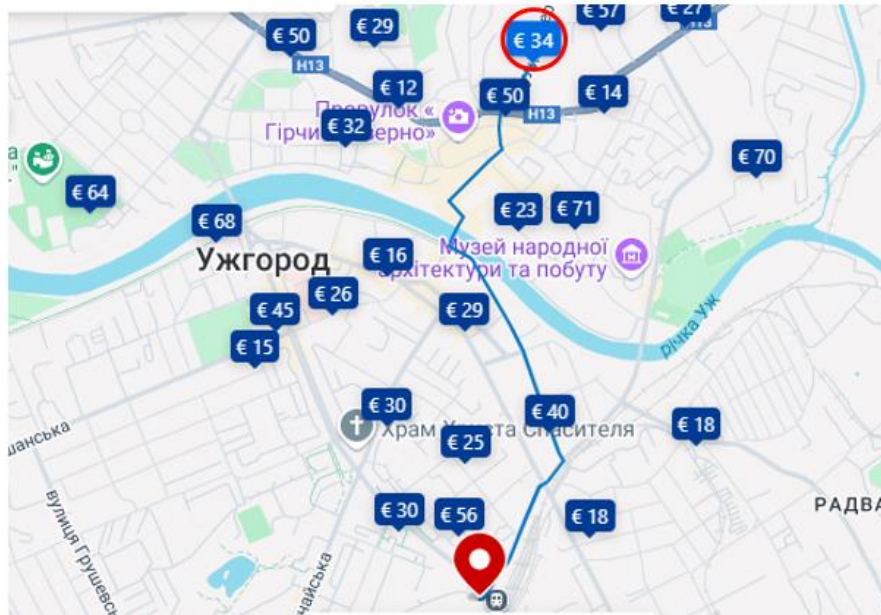

Рис. 3.9 Трансфер до готелю «U Anity» від залізничного вокзалу м. Ужгород

Саме цей варіант номеру в готелі «U Anity» вартістю 34 € (плюс 3€ за сніданок в готелі) було обрано для оцінки вартості туру.

Обід в м. Мукачєво, ресторан «Grand Family»: відгуки позитивні, високий рейтинг, ціни повільні, відповідно до відгуків, обід у цьому закладі обійдеться в 200-300 грн.

Ночівля в м. Хуст, «V&P Готель та Ресторан» за адресою - ул. В. Петенка 5, стандартний двомісний номер з 2 односпальними ліжками за ціною 37 €:

- Номер 16 кв. м, вид на внутрішній двір;
- Кондиціонер
- Ванна кімната в номері
- Телевізор з плоским екраном
- Безкоштовний Wi-Fi
- Пропонується сніданок, який коштує € 5;
- Безкоштовне скасування будь-коли
- Без передоплати – сплачуєте в помешканні
- Кредитна картка не потрібна.

Обід у с. Колочава, корчма “Cetnicka stanice” за адресою: вулиця Шевченка, 50Б (Додток Ж). Це не тільки заклад харчування. Корчма

“Жандармська управа” в селі Колочава розташована в будівлі 20-х років минулого століття, у якій колись дійсно була чеська жандармерія. Інтер’єр закладу можна порівняти з повноцінною музейною експозицією, в якій представлено різноманітні предмети побуту й кухонного начиння. З меню можна замовити етнічні страви карпатської та чеської кухні, розливне пиво. На другому поверсі корчми є кілька номерів. На стінах розміщено ретро фото світлини, карта Закарпаття, є також колекція пивних етикеток. Корчма поєднала в собі українську чеську і закарпатську кухні (грибна юшка з білими грибами, часниковий суп, токан, відбивні та звісно чеське пиво), оригінальний інтер’єр в стилі старих чеських хат. Блог «Go to rest» [58].

Страховка: страхова компанія «Місто» має ліцензію на медичне та від нещасного випадку страхування туристів в Україні [59].

Обери свою програму	
Туристичне страхування подорожуючих Україною	
Сума покриття	30 000 грн.
Нещасний випадок	20 000 грн.
Загальна вартість	144,00 грн.
Купити	

Рис. 3.10 Замовлення страхового полісу СК «Місто»

Калькуляцію туру «Містами чеської спадщини в Україні» представлено в Табл. 3.3.

Виходячи із розрахунків, представлених в Табл. 3.3, вартість 2-денного туру на одну особу складає 4118,9 грн. При цьому у вартість не входить:

- Оплата готелю для туристів, які прибувають із м. Київ (34 € або 1428 грн. за 2-місний номер, 714 грн за 1 особу за умову розміщення вдвох);
- Трансфер «залізничний вокзал м. Ужгород – готель «U Anity», 300 грн /година на всіх);

- Сніданок в готелі для туристів, які прибувають із м. Київ (3 € або 126 грн. на одну особу);
- Обід в м. Мукачево, ресторан «Grand Family»: (200-300 грн. /особу);
- Сніданок в готелі «V&P Готель та Ресторан», м. Хуст (5€ або 210 грн./особу);
- Обід в с. Колочава, корчма “Сетnicka stanice” (200-250 грн/особу).

Таблиця 3.3

Калькуляція туру «Містами чеської спадщини в Україні»

Статті витрат	Витрати, грн.		Підсумкові дані, грн
Оренда мікроавтобусу	12900	Із розрахунку 30 грн/км	
	777	Оплата готелю водію	13677
Готель	777	на 1 особу за 1 ніч	7770
Страховка	144	на 1 особу	1440
Супровід	3000	на весь період	
	777	інші витрати	3777
Постійні витрати (оренда автобусу+супровід)			17454
Змінні витрати			921
Виробнича собівартість		Із розрахунку на 10 осіб	2666
З націнкою		Націнка 15%	3067
З ПДВ		Із розрахунку 20%	3680

Оцінка точки безбитковості запропонованого туру.

Оцінку точки безбитковості (ТБЗ) проведемо за формулою:

$$ТБЗ = \frac{\text{Постійні витрати}}{(\text{Ціна продажу за одиницю} - \text{Змінні витрати на одиницю})}$$

$$ТБЗ = \frac{17454}{(3680 - 921)} = 6,3 \approx 7$$

Таким чином, найменша кількість туристів у групі, надходження від яких зможе компенсувати витрати на організацію туру, становить 7 осіб.

Таблиця 3.4

Розрахунок фінансових показників реалізації туру

К-ть реалізов. турів	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дохід від реаліз. турів	3680	7360	11040	14720	18400	22080	25760	29440	33120	36800
Дохід ТБЗ	23280	23280	23280	23280	23280	23280	23280	23280	23280	23280
ЗФМ	-19600	-15920	-12240	-8560	-4880	-1200	2480	6160	9840	13520
Маржинальний прибуток	-14695	-11936	-9177	-6418	-3659	-900	1859	4618	7377	10136

Запас фінансової міцності (ЗФМ) – це перевищення фактичної чистої виручки над безприбутковим оборотом. Її сума показує, до якої межі може впасти виручка, щоб не було збитку. Відносна (до виручки) величина запасу фінансової міцності показує максимально можливий процент такого падіння. Розраховується за формулою:

$$\text{Дохід від реалізації турів} - \text{Дохід ТБЗ}$$

Маржинальний прибуток – це різниця між виручкою від продажів та змінними витратами. Отже маржинальна рентабельність – це дохід, який формується від різниці між ціною реалізації продукції та ціною її виготовлення. Розраховується за формулою:

$$\text{Дохід від реалізації} - \text{Постійні витрати} - \text{змінні витрати} * \text{кількість реалізованих турів}$$

Розрахунок маржинального прибутку дозволяє оцінити, наскільки прибуток здатен покрити постійні розходи:

- Якщо маржинальний дохід має знак «мінус», це означає, що точки беззбитковості ще не досягнуто та змінні витрати не перекрыті доходом від реалізації.
- Якщо компанія є рентабельною, то в такому випадку маржинальний дохід буде дорівнювати постійним витратам;
- У разі ефективності бізнесу, маржинальний дохід покриває постійні витрати та податки з прибутку, а все інше – це чистий дохід компанії.

За допомогою маржинального доходу реально визначити з якої кількості товарів чи послуг компанія буде отримувати чистий дохід і стане прибутковою.

З таблиці видно, при реалізації мінімум 7 турів, туристичне підприємство за рахунок отриманого доходу від реалізації у розмірі 25760 грн зможе покрити витрати, пов'язані з реалізацією цього туру і отримати маржинальний прибуток 1859 грн. Варто зазначити, що маржинальний прибуток включає постійні витрати, тобто витрати, пов'язані з функціонуванням туристичного підприємства. Запас фінансової міцності, тобто різниця між прибутковим і беззбитковим обсягом продажу при реалізації 7 турів складе 2480 грн. При реалізації 10 турів підприємство отримає маржинальний прибуток 10136 грн, що доводить доцільність розробки туру.

Висновки до розділу 3

Військові дії в Україні завдали великої шкоди культурно-історичній спадщині на території країни. В декларації Ради Європи про руйнування культурної спадщини в Україні вказується, що такі дії є порушенням міжнародного гуманітарного права. Об'єкти чеської культурної спадщини, що розташовані на Заході країни, зберігаються у гарному стані. Протягом декількох століть відбувалося переселення чехів на українські території, формувалися чеські колонії, видавалися газети, відкривалися чеські школи.

Аналіз, проведений в роботі, показав наявність цікавої чеської спадщини у вигляді будівель специфічної архітектури та цілих поселень. Розроблений дво-денний тур «Містами чеської спадщини в Україні» включає відвідування об'єктів в Ужгороді, Хусті, Мукачеві, Солотвино, Колочаві. За умови початку подорожі у м. Ужгород вартість туру складає 3680 грн. на одну особу. Враховано можливість приєднання туристів із м. Київ за умови проведення туру у вихідні дні. Оцінено точку беззбитковості та інші фінансові показники реалізації туру.

ВИСНОВКИ

В роботі надано характеристики та особливості культурно-пізнавального туризму, серед яких зазначено його освітній вплив на туристів, які прагнуть підвищити свій рівень знань щодо власної культури та культурної спадщини інших народів; важливість міжкультурної комунікації, що сприяє підвищенню рівня толерантності до культури інших народів і регіонів; сприяє збереженню культурної спадщини та її відновленню.

Культурно-пізнавальний туризм один із найпривабливіших видів відпочинку серед туристів, оскільки забезпечує їм не лише фізичне відновлення, але й дозволяє збагатитися духовно та розширити світогляд. Ключовими ресурсами для організації й реалізації культурно-пізнавального туризму є сукупність матеріальних та духовних культурно-історичних ресурсів території: пам'ятки історії, археології, мистецтва, містобудування й архітектури, документальні пам'ятки щодо досягнень суспільства в державно-суспільному житті, науці, культурі, мистецтві. Саме їхня наявність, унікальність та самобутність визначає історикокультурний потенціал території.

Серед основних проблем, з якими стикається розвиток культурно-пізнавального визначено: овертуризм, руйнування культурних пам'яток внаслідок природних явищ та війн, культурна комерціалізація об'єктів туризму, втрата аутентичності об'єктів культурної спадщини, нестача фінансування для підтримки цих об'єктів у належному стані, негативний екологічний вплив.

Досліджено проблеми та збитки, які зазнав культурно-пізнавальний туризм країни, починаючи з 2014 року.

Військові дії в Україні завдали великої шкоди культурно-історичній спадщині на території країни. В декларації Ради Європи про руйнування культурної спадщини в Україні вказується, що такі дії є порушенням міжнародного гуманітарного права. Об'єкти чеської культурної спадщини, що розташовані на Заході країни, зберігаються у гарному стані. Протягом декількох століть відбувалося переселення чехів на українські території, формувалися

чеські колонії, видавалися газети, відкривалися чеські школи.

Зроблено висновки про те, що історія виникнення та існування чеських поселень в Україні може бути привабливою не тільки для етнічних чехів, предки яких колись переселились на українські землі, але й для українців, які цікавляться культурою різних регіонів країни

Проведено оцінку ефективності господарської діяльності туристичного оператора «Kraina UA». Kraina UA – це український туроператор, який спеціалізується на організації подорожей по Україні.

Якщо характеризувати економічну діяльність компанії Kraina UA, то в останні два роки компанія закінчила зі збитком. Компанія не змогла успішно адаптувати свою фінансово-господарську діяльність до умов військового стану в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення. У той же час керівництву компанії вдалося зібрати команду однодумців, яка продовжує надавати туристичні послуги туристів в надії відновити рентабельність в 2025 році. Проведено аналіз кадрового потенціалу та продуктивності персоналу компанії, зовнішнього середовища, економічної діяльності компанії «Kraina UA».

Зовнішнє середовище компанії є несприятливим внаслідок зменшення кола потенційних клієнтів через масовий виїзд українців внаслідок повномасштабного вторгнення. У той же час, зростання попиту на внутрішній туризм українців, які залишилися в Україні створює можливості для розвитку. Розширення привабливості турів по Україні для українців, які звикли подорожувати за кордон зможе залучити більше грошових наджень від операційної діяльності і таким чином забезпечити рентабельність компанії.

Дослідження актуального стану та розташування чеської спадщини в Україні дозволило розробити тур «Містами чеської спадщини в Україні», провести оцінку його вартості та фінансових показників програми реалізації туру.

Розроблений дво-денний тур «Містами чеської спадщини в Україні» включає відвідування об'єктів в Ужгороді, Хусті, Мукачево, Солотвино, Колочаві. За умови початку подорожі у м. Ужгород вартість туру складає 3680 грн. на одну особу. Враховано можливість приєднання туристів із м. Київ за умови проведення туру у вихідні дні. Оцінено точку беззбитковості та інші фінансові показники реалізації туру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація міст України. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna_orenda_pptx.pdf.
2. Барвінок Н. В., Барвінок М. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Ук-раїні та перспективи його розвитку в майбутньому. 2022. С. 24–32. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1900>.
3. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2015. Вип. 32. С. 3-10.
4. Бондаренко Р.І. Комплексний характер пам'яток архітектури та містобудування за матеріалами Зводу пам'яток історії та культури України. С. 48-62. URL: <https://shortlink.uk/z4M9>
5. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Випуск 62. С. 178–196. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnik_Univer_Economics-stattya-22.pdf.
6. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг : навч. Посібник. Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.
7. Всесвітня туристична організація (UN WTO): офіційний сайт. 2023. URL: <https://www.wto.org/>
8. Державне агентство розвитку туризму України URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
9. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcp.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnuu-reiestr-nerukhomykh-pam-iatok-ukrainy/>

10. Дичковський С. Культурний туризм як сфера реалізації дозвілєвих технологій та віртуального досвіду. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* 2019. 3. 89-95
11. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу/ Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2004. - 192 с.
12. Зруйнована культурна спадщина Ук-раїни. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: culturecrimes.mkip.gov.ua.
13. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. - Чернівці: Книги - XXI, 2003. - 300 с.
14. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. Київ: Знання, 2011. 231 с..
15. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО від 16.11.1972. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
16. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. ЮНЕСКО. 2003. Стаття 12. пп. 1, 2. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
17. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика: Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.
18. Манзюк В. В., Заборовський В. В., Копча І. І. Технології віртуальної реальності у сфері туризму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Том 1 № 82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.62>
19. Мельник М. С. Управління розвитком культурно-пізнавального туризму в Львівській області. URL: <https://nauka-online.com/wp-content/uploads/2019/12/Melnik/>.
20. Миронов Ю. Б. Автентична культурна спадщина як чинник сталого розвитку туризму. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 01 листопада 2024 р. Харків: ДБТУ, 2024. С. 141-143].

21. Міністерство культури та інформаційної політики. Через війну в Україні вже постраждали 1624 об'єкти культурної спадщини. Укрінформ. 2023. URL: <https://shortlink.uk/ANDC>
22. Насідка, А. О., Новикова, В. І. Поняття «культурно-пізнавальний туризм» та притаманні йому рекреаційні ресурси. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2018» / XX Всеукраїнська наукова конференція молодих учених, 2018. С. 143-146.
23. Нематеріальна культурна спадщина України. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. 2023. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6146>
24. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua>.
25. Паньків Н., Скрипник М. (2022). Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 308(4), 229-240. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-36>
26. Паньків Н.Є., Сагайдак В. І. Організація культурно-пізнавального туризму. Су-часний стан та тенденції розвитку в Україні. Вісник Хмельницького національного університету, 2022, URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/11/2022-310-10.pdf> .
27. Переваги та недоліки віртуального туризму/ В. В. Заборовський, В. В. Манзюк, І. І. Копча Том 2 № 85 (2024): *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право с/ 17-23. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.2>
28. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

- 29.Рекомендація No 36 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження культурної спадщини всіх віків». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_744#Text.
- 30.Снігур К. В. (2024). Культурно-пізнавальний туризм в Україні: сучасний стан ресурсної бази та перспективи розвитку. *Вісник ДонНУЕТ «Економічні науки»*, (2(79)). <https://doi.org/10.33274/2079-4819-2023-79-2-32-43>
- 31.Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Верховна Рада Ук-раїни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
- 32.Сущенко В., Мельник Л. Значення та роль культурно-пізнавального туризму в організації туристичної діяльності. 2018
- 33.Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 418 с.
- 34.Федорченко В. К. Туристський словник-довідник. Київ : Дніпро, 2000. 155 с.
- 35.Черчик Л. Наукові підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2022. URL: <https://shortlink.uk/ANEG>
- 36.Чорна Н. Креативні індустрії та їх роль у розвитку культурно-пізнавального туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. (48). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-37>
- 37.Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. Київ : Знання, 2013. 334 с.
- 38.Шевелюк М. М. Поняття культурного туризму та його класифікації. *Питання культурології*. 2020. (36), 99–109. URL: <https://shortlink.uk/z4O2>
- 39.Ferreol J. Culture et styles de vie / J. Ferreol, J.-P. Noreck, A. Colin. – Paris, 2001. <http://portal.unesco.org/culture>.
- 40.ICOMOS Tourism Handbook for World Heritage Site Managers. ICOMOS, 1993.].

41. Heilbrun J. Gray C. *The Economics of Art and Culture: an American perspective*. Cambridge University Press. 1993.
42. *Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World*. – UN, 2004. 4.
43. Matarasso F., Landry C. *Balancing act: twenty-one strategic dilemmas in cultural policy (Vol. 4)*. Council of Europe. 1999
44. Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/ru/articles/odessa-vklyuchena-v-spisok-vsemirnogo-naslediya-yunesko-v-svyazi-s-ugrozoy-razrusheniya>.
45. Peacock A. *A future for the past: the political economy of heritage* // David Hume Institute. 1994. Pp. 187–243
46. Tyschuk, I., & Ilyina, O. (2023). Digital-technologies in modern tourism business: Development features and prospects. *Economic Forum*, 13(4), 38-49. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-4-5>
47. Uliganets S., Arion O., Bol D. (2018) Cultural-educational tourism development in Ukraine: Kamyanets-Podilsky. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Geografiya* (Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography), 3(72), 77-81 (in Ukrainian, abstr. in English). DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.13>
48. Vyshnevskaya G. (2013), Potential of cultural and cognitive tourism in the preservation of cultural heritage of Ukraine, UKRAINIAN CULTURE: past, modern, ways of development. *Scientific notes of Rivne State Humanitarian University*, 19(II), pp. 192- 196.
49. Сайт платформи «Ukrainer» – Режим доступу : <https://ukrainer.net/unesco-v-ukraini/>
50. Охорона пам'яток історії та культури / С. І. Кот, А. І. Шушківський // *Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України,*

- НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. –
Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-77305>]
51. Сайт офіційного вебпорталу парламенту України «Законодавство України»: Закон України "Про охорону культурної спадщини" №1805-III від 8 червня 2000 року Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> .
52. Сайт с. Колочава URL: <http://kolochava.com/ua>].
53. Сайт Чеського центру у м. Київ, URL: <https://kyiv.czechcentres.cz/.../Czech-steps-zakarpati>
54. Мобільний додаток «Чеський спадок» URL: https://bit.ly/cheskyu_spadok
55. Сайт підприємства «TourBus»: URL: <https://tourbus.com.ua/arenda-avtobusa>
56. Сайт пошуку оренди автобусу у м. Ужгород URL: <https://list.in.ua>
57. Сайт системи інтернет-бронювання житла Booking.com URL: <https://www.booking.com/hotel/ua>.
58. Блог «Go to rest» URL: <https://go-to.rest/activity/korchma-setnicka-stance-v-kolochavi/>.
59. Сайт страхової компанії «Місто» URL: <https://ic-misto.com.ua>
60. Офіційний вебсайт туристичного оператора «Kraina UA» : www.kraina-ua.com

Серія АГ № 581321

ЛІЦЕНЗІЯ

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ТУРИЗМУ ТА КУРОРТІВ

Вид господарської діяльності **туроператорська діяльність (внутрішній та в'їзний туризм)**

Найменування юридичної особи **ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ТУРИСТИЧНА КОМПАНІЯ "КРАЇНА Ю ЕЙ"**

Ідентифікаційний код юридичної особи **35208122**

Місцезнаходження юридичної особи **02105, місто Київ, вулиця Будівельників, будинок 1, квартира 21**

Дата прийняття та номер рішення про видачу ліцензії **13.09.2012 №102**

Строк дії ліцензії **з 15.09.2012 необмежений**

Номер в ліцензійному реєстрі - **489/2012**

Голова М.П. *Шаповалова* **О. О. Шаповалова**

Дата видачі ліцензії **14 ВЕР 2012**

Серія А00 **СВІДОЦТВО** №774617

**ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ**

**ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
"ТУРИСТИЧНА КОМПАНІЯ "КРАЇНА Ю ЕЙ"**

Ідентифікаційний код юридичної особи **35208122**

Місцезнаходження юридичної особи **02105, М.КИЇВ, ВУЛ.
БУДІВЕЛЬНИКІВ, БУДИНОК 1,
КВАРТИРА 21**

Місце проведення державної реєстрації **ДНІПРОВСЬКА РАЙОННА У
МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНА
АДМІНІСТРАЦІЯ**

Дата проведення державної реєстрації **07.08.2007**

Номер запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців **1 067 102 0000 011426**

Державний реєстратор **ЛЯДЕЦЬКА Л. В.**

М.П.

**Неповний список будівель історико-культурної спадщини України,
зруйнованих у 2022 р.**

Зруйновано або пошкоджено будівлі: Національного музею-заповідника «Битва за Київ у 1943» у с. Нові Петрівці Вишгородського р-ну Київської області, Охтирського та Тростянецького краєзнавчих музеїв у Сумській області, Харківського художнього музею, Національного літературно-меморіального музею Г. Сковороди у с. Сковородинівка Богодухівського р-ну Харківської обл., Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського, Чернігівського обласного художнього музею ім. Г. Галагана; Свято-Миколаївський собор у Дніпрі (поч. 20 ст., нині Будинок органної і камерної музики), будинок Гампера у Маріуполі (серед. 19 – поч. 20 ст.), кілька культурних споруд Свято-Успенської Святогірської лаври у Донецькій області, церкву Різдва Богородиці у с. В'язівка Житомирської області (1862), синагогу «Кравців» у Запоріжжі (1888), садибу Попова у м. Василівка Запорізької обл. (2-га половина 19 ст.), Лук'янівський народний будинок у Києві (1900р.), Георгіївську церкву у с. Заворичі (1873), церкву Вознесіння у с. Лук'янівка (1879) Броварського р-ну, дачу Чоколова у м. Ірпінь Бучанського р-ну (поч. 20 ст.), бельгійську спадщину у м. Лисичанськ Луганської області, Воронцовський палац у Одесі (поч. 19 ст.), Круглий двір (18 ст.), будинок Л. Кенінга (1911) у м. Тростянець Сумської обл., Успенський собор (1771–1884), будинок Масловського (1911), Чоботарську синагогу (1912), будинки Наркомпраці (1916) та «Слово» (1920-і рр.) у Харкові, Хрестовоздвиженську церкву (1821), Вознесенський собор (1826) у м. Ізюм, церкви Димитрія Солунського у смт Васищево (1880), Різдва Богородиці у м. Дергачі (1838) Харківської області, будівлі Єлецького Успенського (11–19 ст.), Троїцько-Іллінського (17–18 ст.), Свято-Троїцького (1679–95) монастирів, Преображенську (11 ст.), Іллінську (кінець 11 – поч. 12 ст.), Катерининську (1710–15), Казанської ікони Божої Матері (1820–27) церкви, будинки В. Тарновського (кінець 19 ст.), міськради (1908), дворянського і селянського поземельного банку (1910–13, нині обласна наукова б-ка), молодіжного центру (1935–47) у Чернігові, Вознесенську церкву у с. Лукашівка Чернігівського р-ну (1913), чоловічу гімназію у м. Новгород-Сіверський (1834) Чернігівської області [50].

Чеська аптека в Мукачево

Будівля філіалу Ощадного Банку на Королівських Виноградах в
Мукачево (рондокубізм)

Мукачево. Колишній павільйон для немовлят державного чехословацького
дитячого будинку

Хуст. Будинок окружного уряду (нині Хустська міська рада)

Хуст. Масарикова колонія

Солотвино. Католицький костел (конструктивизм), архітектор Ян Косак, 1930-і роки (сучасний вигляд)

Масарикова школа в м. Солотвино (сучасний вигляд)

Пам'ятна дошка на корчмі "Сетніска станісе" в с. Колочава

